

LG-2003-391 - LG-2000-353 - UTV-2004-837

- INSTANS:** Gulating lagmannsrett - Kjennelse.
- DATO:** 2004-06-09
- DOKNR/PUBLISERT:** LG-2003-391 - LG-2000-353 - UTV-2004-837
- STIKKORD:** EMK protokoll 7 artikkel 4 nr. 1, artikkel 13, jf § 41, menneskerettsloven § 2 og § 3, strpl § 444, § 446 og § 447.
- SAMMENDRAG:** Gulating lagmannsrett tilkjente to skatteyttere erstatning fra staten for konvensjonsstridig strafforfølgning. De ble hver tilkjent kr 300.000 i erstatning og kr 200.000 i oppreisning. Straffesaken anlagt av Økokrim hadde pågått i om lag 10 år og var tidligere blitt avvist av lagmannsretten som konvensjonsstridig fordi skatteytterne var ilagt tilleggsskatt og strafforfølgningen var derfor i strid med forbudet mot dobbeltforfølgning for samme forhold. Økokrim fikk ikke medhold i at det var først ved plenumsavgjørelsene i Høyesterett i 2002 (Rt-2002-557) at det ble avklart at det forelå konvensjonsstrid. Lagmannsretten uttalte at Økokrims strafforfølgning representerte en vedvarende menneskerettskrenkelse. At norske myndigheter først gjennom Høyesteretts plenumsavgjørelsene i 2002 innså at det norske systemet med tilleggsskatt og strafforfølgning for domstolene var konvensjonsstridig, burde etter lagmannsrettens oppfatning ikke utelukke et etterfølgende erstatningskrav for brudd på de samme konvensjonsbestemmelser. I en slik situasjon bør staten gjenopprette skaden så langt det er mulig, hensyn tatt til de implisertes eget forhold. Skatteytterne hadde krav på erstatning i medhold av EMK art 13 jfr § 41, jfr menneskerettighetsloven § 2 og § 3. Ved erstatningsutmålingen la lagmannsretten vekt på at selv om det må tas hensyn til at saken var utløst av de impliserte selv, var det klart at en svært langvarig politietterforskning førte til sterke og mer varig negative følger enn om saken var blitt avsluttet gjennom ligningsvedtakene. I og med at straffesaksetterforskningen ble igangsatt umiddelbart i tilknytning til ligningssaken og pågikk over meget lang tid, fratok den i realiteten de siktede muligheten for å gjenopprette den svekkelse av tillit som ligningssaken hadde påført dem. Lagmannsretten fant at oppreisning burde tilkjennes, jfr tidligere strpl § 446 sml ny lovs § 447. Lagmannsretten viser særlig til den meget lange tid strafforfølgningen pågikk, den vedvarende påkjenning dette representerte for hver av de impliserte, herunder deres evne til å takle alvorlig sykdom og den merbelastning det innebar for dem i forhold til nærmiljø og forretningspartnere. Det er tatt hensyn til deres eget forhold i sakskomplekset.
- SAKSGANG:** Bergen byrett - Gulating lagmannsrett LG-2003-391 og LG-2000-353. Anket til Høyesterett; se kjennelse HR-2004-2002-A . Se også HR-2004-1336-U .
- PARTER:** 1. A (Advokat Per Danielsen ved advokatfullmektig Nicolai A Christophersen, Oslo) 2. B (Advokat Kyrre Eggen, Oslo). Motpart: Staten ved Økokrim (Politiadvokat Hedvig Moe).
- FORFATTER:** Lagdommer Jan Erik Erstad. Lagmann Martin Tenold. Lagdommer Haakon Meyer.
-

Saken gjelder krav om erstatning for uberettiget forfølgning, jfr EMK art 13 jfr § 41 og strpl § 444 flg, med henvisning til menneskerettighetskonvensjon (EMK) protokoll 7 artikkel 4 nr 1 og art

6 nr 1.

1. Sakens bakgrunn.

Bergen ligningsnemnd traff i 1993 vedtak om endring i selvangivelsene for A og B for flere av de foregående år. Ved vedtakene ble de to også ilagt forhøyet tilleggsskatt med 60 %. Klager til overligningsnemnda førte ikke fram. Overligningsnemndas behandling ble avsluttet i februar 1995. Lagmannsretten har ikke funnet det nødvendig å referere ligningsmyndighetens vedtak i sin helhet, men det fremgår av vedtakene at det ble ansett godtgjort at både A og B hadde gitt uriktige opplysninger til ligningsmyndigheten i forbindelse med et konkret aksjesalg som hadde betydning for inntektsfastsettelsen og at vilkårene for å ilegge tilleggsskatt med 60 % var til stede.

På bakgrunn av anmeldelser fra Skattedirektoratet ble A og B satt under etterforskning av Økokrim for de samme forhold, og etterforskningen ledet fram til en tiltale for brudd på skattelovgivningen. Tiltalebeslutningen ble utferdiget i juni 1994. Saken har vært behandlet i flere omganger i domstolene.

Ved Bergen byretts dom av 2. mai 1995 ble A/B straffedømt for forholdene omfattet av den daværende tiltalebeslutning. Det er siden ikke truffet noen domstolsavgjørelse som opphever byrettens dom.

Byrettens dom har slik domsslutning, for så vidt gjelder A/B:

2. A, født 28.mars 1933 dømmes for overtredelse av ligningslovens § 12-1 nr. 1, jf. § 12-4, slik de lød med virkning fra 1. januar 1991 og overtredelse av ligningslovens § 12-1, jf. § 12-2 etter endring av 10. april 1992, alt sammenholdt med straffelovens § 62 første ledd til en straff av fengsel i 10 -ti- måneder, hvorav 5 -fem- måneder i medhold av straffelovens § 52 fig. gjøres betinget med en prøvetid på 2 -to- år.
3. B, født *.*.1932 dømmes for overtredelse av ligningslovens § 12-1 nr. 1, jf. § 12-4, slik de lød med virkning fra 1. januar 1991 og overtredelse av ligningslovens § 12-1, jf. § 12-2 etter endring 10. april 1992, alt sammenholdt med straffelovens § 62 første ledd, til en straff av fengsel i 120 -etthundreogtjue- dager, hvorav 90 -nitti- dager i medhold av straffelovens § 52 flg. gjøres betinget med en prøvetid på 2 -to- år.
4. ...
5. A dømmes til innen 14 -fjorten- dager fra dommens forkynnelse å betale saksomkostninger til det offentlige med kr. 50.000,- -kronerfemtitten-.
6. B dømmes til innen 14 -fjorten- dager fra dommens forkynnelse å betale saksomkostninger til det offentlige med kr. 50.000,- -kronerfemtitten-.
7. ...»

Etter første gangs fornyet behandling for Gulating lagmannsrett, avsa lagmannsretten den 17.4.1998 dom hvor A ble domfelt for tiltalens post I (det såkalte EP-forholdet). For øvrig ble han og B frifunnet. As anke over domfellelsen i EP-forholdet ble ved Høyesteretts kjennelse av 19.02.1999 Rt-1999-223 forkastet. Den frifinnende del av dommen ble etter påtalemyndighetens anke opphevet.

Ved neste gangs behandling i Gulating lagmannsrett, hvor straffesaken var til fornyet behandling for andre gang etter reglene som gjaldt før to-instans reformen, ble det den 20. september 2000 avsagt kjennelse med slik slutning:

8. Straffesaken mot A, f. *.*.1933, avvises så langt den foreligger til behandling i lagmannsretten.
9. Straffesaken mot B, f. *.*.1932, avvises.»

2. Tiltalebeslutningen for lagmannsretten.

Den rettede tiltalebeslutningen for lagmannsretten lød slik:

«I Ligningsloven § 12-1 nr 1 (slik den lød for 10. april 1992)

for i selvangivelse, årsoppgjør, klage eller annen skriftlig eller muntlig oppgave eller forklaring til noen ligningsmyndighet, forsettlig å ha gitt uriktig eller ufullstendig opplysning som kunne føre til fastsetting av for lav skatt eller avgift, eller til uriktig tilbakebetaling eller nedsetting av skatt eller avgift.

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette:

Nr 1 A

A var daglig leder og styreformann i AS EP.

Post 1 Aksjene i AS EP (selvangivelsene 1986 - 1992). (Forholdet er rettskraftig avgjort for A ved Høyesteretts kjennelse 19 februar 1999)

I sine personlige selvangivelser for 1986 innsendt Bergen ligningskontor henholdsvis 31.1.87 og 31.3.87, opplyste C og A under post 1.5, og på skjema RF 1061 - Oppgave over salg av aksjer utenfor næring, at de hadde solgt 30% av sine aksjer i AS EP til Realia AS. Aksjene ble opplyst å være ervervet i 1981, og solgt i 1986. Gevinsten fremsto derved som skattefri.

Aksjeposten ble - i samsvar med dette - heller ikke ført opp som formue i selvangivelsene for 1986-92.

Dette var uriktige eller ufullstendige opplysninger avgitt overfor ligningsmyndighetene.

Aksjene ble i realiteten ikke solgt, men var fortsatt eid og disponert over av C og A. « Salget » skjedde ved avtale datert 29.12.86 (håndskrevet endret til 30.1.87) mellom på den ene side C og A og på den annen side Realia AS. I avtalen het det bl.a.:

- Kjøpesummen for Cs 8 aksjer var kr 1.120.000, og A s 7 aksjer var kr 980.000.
- Aksjene ble straks transportert in blanco til C og A, som skulle ha aksjebrevene i depot.
- C og A kunne når som helst overføre aksjene - til seg selv eller andre uten at Realia AS hadde krav på vederlag.
- Realia AS kunne ikke selge eller pantsette aksjene, ikke representere aksjene ved stemmegivning eller på annen måte, ikke motta utbytte eller tegne nye aksjer i AS EP i tilfelle emisjon.

Vederlaget fra Realia AS, stort kr 2. 100. 000, var således i realiteten skattepliktig inntekt for A og C personlig, og/eller AS EP i 1986 (eller 1987), og gjaldt kompensasjon for bortfall av tidligere inngått rammeavtale av 24.10.86 mellom AS EP og Realia AS vedrørende Fjøsangerveien 122.

I sine personlige selvangivelser for 1986-1992 unnlot de å oppføre som formue de overnevnte aksjer i AS EP.

Post 2 Salg av tomten Storetvedtveien 58 / aksjene i AS Storetvedtveien 58 (selvangivelsene for 1987-1989)

2.1 Selvangivelsen for 1987

A.

I sin personlige selvangivelse for 1987 - innlevert til Bergen ligningskontor 25.3.88 - og/eller i selvangivelse til AS EP for 1987 - innlevert til Bergen ligningskontor 13.4.88 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 4.878.165.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 245.191 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til AS EP for 1987 - innlevert til Bergen ligningskontor 13.4.88.

2.2 Selvangivelsen for 1988

A.

I sin personlige selvangivelse for 1988 - innlevert til Bergen ligningskontor 29.3.89 - og/eller i selvangivelse til AS EP for 1988 - innlevert til Bergen ligningskontor 25.4.89 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 4.878.165.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 701.368 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til AS EP for 1988 - innlevert til Bergen ligningskontor 25.4.89.

2.3 Selvangivelsen for 1989

A.

I sin personlige selvangivelse for 1989 - innlevert til Bergen ligningskontor 15.3.90 - og/eller i selvangivelse til AS EP for 1989 - innlevert til Bergen ligningskontor 28.5.90 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 4.878.165.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 653.773 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til AS EP for 1989 - innlevert til Bergen ligningskontor 28.5.90.

Nr 2 B

Post 3 Salg av tomten Storetvedtveien 58 / aksjene i AS Storetvedtveien 58 (selvangivelsene for 1987-1989)

3.1 Selvangivelsen for 1987

A.

I sin personlige selvangivelse for 1987 - innlevert til Bergen ligningskontor 30.1.88 - og/eller selvangivelse til Siv.ing. B AS for 1987 - innlevert til Bergen ligningskontor 28.4.88 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 3.134.000.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 165.642 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til Siv.ing. B AS for 1987 - innlevert til Bergen ligningskontor 28.4.88.

3.2 Selvangivelsen for 1988

A.

I sin personlige selvangivelse for 1988 - innlevert til Bergen ligningskontor 31.1.89 - og/eller selvangivelse til Siv.ing. B AS for 1988 - innlevert til Bergen ligningskontor 26.4.89 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 3.134.000.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 454.334 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til Siv.ing. B AS for 1988 - innlevert til Bergen ligningskontor 26.4.89.

3.3 Selvangivelsen for 1989

A.

I sin personlige selvangivelse for 1989 - innlevert til Bergen ligningskontor 31.1.90 - og/eller selvangivelse til Siv.ing. B AS eller B AS for 1989 - innlevert til Bergen ligningskontor 25.4.90 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 3.134.000.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 454.334 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til Siv.ing. BAS og/eller BAS for 1989 - innlevert til Bergen ligningskontor 25.4.90.

II Ligningsloven § 12-1 nr 1 (slik den lød før 10. april 1992)

For i selvangivelse, årsoppgjør, klage eller annen skriftlig eller muntlig oppgave eller forklaring til noen ligningsmyndighet, forsettlig å ha gitt uriktig eller ufullstendig opplysning som kunne føre til fastsetting av for lav skatt eller avgift, eller til uriktig tilbakebetaling eller nedsetting av skatt eller avgift.

jfr ligningsloven § 12-4 (slik den lød fra 1. januar 1991 til 10. april 1992)

bøter eller fengsel i inntil 6 år kan anvendes når overtredelsen leder eller kan lede til unndragelse av meget betydelig beløp ilignet skatt eller avgift, eller overtredelsen er utført på en måte som i særlig grad har vanskeliggjort oppdagelsen. Ved anvendelse av disse kriterier kan flere overtredelser ses i sammenheng.

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette:

Nr 1 A

Post 4 Salg av tomten Storetvedtveien 58 /aksjene i AS Storetvedtveien 58 (selvangivelsene for 1990-1991)

4.1 Selvangivelsen for 1990

A.

I sin personlige selvangivelse for 1990 - innlevert til Bergen ligningskontor 27.3.91 - og/eller i selvangivelse til AS EP for 1990 - innlevert til Bergen ligningskontor 11.5.91 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 2.094.188.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 629.807 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til AS EP for 1990 - innlevert til Bergen ligningskontor 11.5.91.

4.2 Selvangivelsen for 1991

I sin personlige selvangivelse for 1991 - innlevert Bergen ligningskontor 31.1.1992 - opplyste A at han 14.1.1991 hadde solgt 2.433 aksjer i AS Storetvedtveien 58 til AS Investa for kr 2.104.545. Gevinsten fremsto som skattefri fordi aksjene var ervervet 17.12.1987 - tilsynelatende mer enn 3 år før salget.

Nr 2 B

Post 5 Salg av tomten Storetvedtveien 58 / aksjene i AS Storetvedtveien 58 (selvangivelsene for 1990-1991)

5.1 Selvangivelsen for 1990

A.

I sin personlige selvangivelse for 1990 - innlevert til Bergen ligningskontor 30.1.91 - og/eller selvangivelse til Siv.ing. B AS eller B AS for 1990 - innlevert til Bergen ligningskontor 15.3.91 - unnlot han å oppgi fordring på AS Investa med kr 3.134.000.

B.

Den avtalte godtgjørelse for henstand med oppgjør med kr 405.493 ble uriktig oppgitt som honorarinntekt i selvangivelse til Siv.ing. B AS eller B AS for 1990 - innlevert til Bergen ligningskontor 15.3.91.

5.2 Selvangivelsen for 1991

I sin personlige selvangivelse for 1991 - innlevert Bergen ligningskontor 29.01.1992 - opplyste B at han 11.2.1991 hadde solgt 1.567 aksjer i AS Storetvedtveien 58 til AS Investa for kr 3.134.000. Gevinsten fremsto som skattefri fordi aksjene var ervervet 17.12.1987, tilsynelatende mer enn 3 år før salget.

III Ligningsloven § 12-2, jfr § 12-1 nr 1 bokstav a, jfr nr 2 (fra 10. april 1992)

for forsettlig eller grovt uaktsomt å ha gitt ligningsmyndighetene uriktige eller ufullstendige opplysninger når han forstod eller burde forstå at dette kunne føre til skatte- eller avgiftsmessige fordeler eller medvirket til dette.

Skattesviket anses som grovt særlig fordi handlingen kunne lede til unndragelse av et meget betydelig beløp i skatt eller avgift og/eller var utført på en måte som i særlig grad vanskeliggjorde oppdagelsen og/eller var utført ved å misbruke stilling eller tillitsforhold og/eller var utført under utøvelse av næring.

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette:

Nr 1 A

Post 6 Salg av tomten Storetvedtveien 58 / aksjene i AS Storetvedtveien 58 (korrespondanse med ligningsmyndighetene i 1992)

A

Da Bergen ligningskontor ønsket ytterligere informasjon om aksjesalget, opplyste advokat Øystein Elgan - på vegne av A - i brev av 3 1. juli 1992 bl.a følgende:

« A solgte sine aksjer i AS Storetvedtveien 58 den 14.01.91 til AS Investa. Denne transaksjonen utløser isolert sett ikke skatt for A. »

B

Videre opplyste A og B i brev av 7.10.92 med vedlagt PM av 7.10.92 til ligningskontoret, bl.a i PMet:

« As økonomi tillot ham imidlertid ikke å kunne følge dette prosjektet på egenkapitalsiden, og han overdro derfor sine interesser i Storetvedt Utbyggingsselskap AS til Investa i 1990.

Ved denne overdragelse hadde A redusert sine interesser i Storetvedtområdet fra et meget stort prosjekt (Storetvedt Gård pluss Storetvedtveien 58) til bare å gjelde Storetvedtveien 58. På denne bakgrunn fant A det naturlig å vurdere salg av interessene i Storetvedtveien 58, og A fremforhandlet derfor ved årsskiftet 1990/91 en omforenet pris med Investa for sine aksjer i Storetvedtveien 58 AS. »

Dette (bokstav A og B) var uriktige eller ufullstendige opplysninger avgitt overfor ligningsmyndighetene.

Han unnlot å opplyse at salget av aksjene eller tomteprosjektet i realiteten fant sted 17.12.1987, og var således skattepliktig inntekt for ham personlig og/eller AS EP senest ved utbetalingen i 1991.

De underliggende forhold var følgende:

AS Storetvedtveien 58 ble stiftet 17.12.87 med kr 50.000 i aksjekapital. Aksjonærer var A (24,33%), B (15,67%) og AS Investa (60%).

Samme dag solgte AS EP og B AS tomten Storetvedtveien 58 til selskapet AS Storetvedtveien 58 for kr 2.000.000.

Også samme dag inngikk A og B avtale om salg av sine aksjer i AS Storetvedtveien 58 til AS Investa. Etter avtalen var

- kjøpesummen stor kr 8.020.000 (reforhandlet i 1990 til kr 5.236.023)
- oppgjør pro & contra pr 2.1.91 uansett aksjenes reelle verdi på oppgjørstidspunktet
- AS Investas aksjepost (60%) i depot in blanco hos selgerne som sikkerhet frem til endelig oppgjør
- kjøper gitt henstand med oppgjør mot nærmere avtalt vederlag.

Unnlatelse av å gi overnevnte opplysninger til Bergen ligningskontor førte eller kunne føre til fastsetting av for lav skatt for A og/eller AS EP.

Overtredelsene gjelder et meget betydelig beløp, og er gjort på en måte som i særlig grad

har vanskeliggjort oppdagelsen.

Nr 2 B

Post 7 Salg av tomten Storetvedtveien 58 /aksjene i AS Storetvedtveien 58 (korrespondanse med ligningsmyndighetene i 1992)

Da Bergen ligningskontor ønsket mer informasjon om aksjesalget opplyste A og B, i brev av 7.10.92 med vedlagt felles PM av 7.10.92 til ligningskontoret, bl.a følgende i PMet:

« B ble informert av A den 7.1.1991 om avtalen med Investa, og B fant det også for sin del riktig å forhandle salg til Investa. Dette ville gjøre Investa til eneeier av hele Storetvedt-utbyggingen, altså Storetvedt Utbyggingsselskap AS og Storetvedtveien 58 AS. B krevet imidlertid av forskjellige grunner høyere pris for sine aksjer enn det A hadde oppnådd, bl.a. fordi det dreiet seg om de siste aksjene som ville gjøre AS Investa til eneeier. Etter forhandlinger tidlig i 1991 ble avtale også inngått mellom B og Investa. »

Dette var uriktige eller ufullstendige opplysninger avgitt overfor ligningsmyndighetene. Han unnlot å opplyse at salget av aksjene eller tomteprosjektet i realiteten fant sted 17.12.1987, ogsåledes var skattepliktig inntekt for ham personlig og/eller Siv.ing. B AS eller B AS senest ved utbetalingen i 1991.

Salget skjedde i realiteten som beskrevet under post 6 B.

Unnlatelse av å gi overnevnte opplysninger til Bergen ligningskontor førte eller kunne føre til fastsetting av for lav skatt.

Overtredelsen gjelder et meget betydelig beløp, og er gjort på en måte som i særlig grad har vanskeliggjort oppdagelsen. »

3. Den videre behandling for lagmannsretten og Høyesterett.

Lagmannsretten begrunnet avvisningen med at det var i strid med forbudet om dobbeltforfølgning i EMK å idømme A og B straff for forhold de allerede var ilagt tilleggs skatt for.

Kjennelsen om avvisning ble av påtalemyndigheten påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjæremålsutvalget kom til at lagmannsretten hadde bygget på uriktig rettsanvendelse, og avsa 19. januar 2001 Rt-1999-223 kjennelse med slik slutning:

« Saken mot A og mot B fremmes for lagmannsretten. »

Det var deretter skriftlig saksforberedelse for lagmannsretten. A og B fastholdt kravet om frifinnelsesdom, alternativt avvisning av straffesaken. De fastholdt at fortsatt strafforfølgning var i strid med EMK. Det ble også vist til EMDs avgjørelse i den såkalte Fischer-saken (EMD-1997-37950).

Påtalemyndigheten ønsket å avslutte saken med påtaleunnlatelse av hensyn til sakens alder og de tiltaltes helsetilstand. I brev av 22. august 2001 uttaler Økokrim:

« Påtalemyndigheten har avsluttet den del av straffesaken mot A og B som ikke er rettskraftig avgjort, med en påtaleunnlatelse.

Saken trekkes derfor fra videre behandling ved Gulating lagmannsrett. »

Til dette uttalte lagmannsretten i brev samme dag blant annet følgende:

« Påtalemyndighetens adgang til ensidig og med bindende virkning for domstolen å innstille forfølgningen gjelder i henhold til straffeprosessloven § 72 i et slikt tilfelle bare inntil dom er falt i 1. instans. [...] Lagmannsretten [KAN] så langt ikke se at påtalemyndighetens meddelelse av påtaleunnlatelser gir et rettslig holdbart grunnlag for å avslutte straffesaken mot

A og B.

I den grad det måtte vise seg at saken ikke kan eller lar seg avslutte gjennom påtalemyndighetens ensidige disposisjoner, kan den problemstilling oppstå at lagmannsretten på nytt vurderer spørsmålet om avvisning [...] sett i lys av Menneskerettighetsdomstolens avgjørelse av 29.05.2001 i saken Fischer mot Østerrike (EMD-1997-37950). »

Lagmannsretten uttalte i brev av 21. september 2001 at det var behov for en snarlig avgjørelse og at avvisningsspørsmålet burde behandles på ny. Det ble antatt tilstrekkelig med skriftlig behandling.

Mot slutten av 2001 ble det klart at Høyesterett på ny ville ta stilling til spørsmålet om dobbeltforfølgning i andre saker som forelå til behandling i domstolene. Saksbehandlingen for lagmannsretten ble derfor, uten noen formell avgjørelse, stilt i bero i påvente av at Høyesterett skulle ta stilling til spørsmålet om dobbeltforfølgning på ny.

Ved Høyesteretts plenumskjennelse av 3. mai 2002 (Rt-2002-557) ble det slått fast at en straffesak skal avvises når tiltalte allerede er ilagt forhøyd tilleggsskatt, idet dette ble ansett stridende mot EMK protokoll 7 artikkel 4 nr. 1 om rett til ikke å bli utsatt for straffforfølgning to ganger for samme forhold.

Det oppstod deretter uenighet mellom partene om hvilke konkrete forhold i saken som falt utenfor rekkevidden av forbudet mot dobbeltforfølgning.

A/B gjorde gjeldende at det riktige ville være å avsi frifinnelsesdom, subsidiært ble det påstått avvisning. A gjorde i den forbindelse gjeldende:

« Den angjeldende straffebestemmelsen må tolkes i lys av EMK prot. 7 art. 4. I så måte må denne bestemmelse henføres til det aktuelle straffebuds rettsstridsreservasjon. Når A allerede er straffet for den gjerningsbeskrivelse han er tiltalt for, finnes det intet brudd på straffebestemmelsen for hans vedkommende. Konsekvensen av dette må bli at han frifinnes. [...]

Vi ønsker imidlertid å tilføye at hvorvidt retten velger frifinnelse eller avvisning har stor betydning for den som er tiltalt i saken. A har vært forfulgt av ligningsmyndighet og påtalemyndighet i mange år. Det har nå vist seg at behandlingen staten Norge har utsatt A for, er i strid Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon.

Begrepet « frifunnet » har et helt annet meningsinnhold for den alminnelige legmann, enn begrepet « avvist ». Frifinnelse er ensbetydende med « renvasking ». Avvisning kan like gjerne skyldes formelle feil av mindre alvorlig karakter. Dette innebærer ingen umiddelbar « renvasking ».

Advokat Ryssdal ga på vegne av B sin tilslutning til de synspunkter som er gitt uttrykk for over, og uttalte bl a:

« En frifinnende dom må kunne hjemles i den alminnelige strafferettslige rettsstridsreservasjon. [...] Den alminnelige rettsstridsreservasjon går ut på at det i forhold til ethvert straffebud gjelder et generelt forhold om at straffebudet ikke er overtrådt dersom en fellende dom vil være rettsstridig. Dette passer godt som en ramme for anvendelsen av EMK, og resultatet må derfor bli at det avsies frifinnende dom i straffesaken. »

De tiltalte anførte videre at avgjørelsen måtte oppfatte alle poster i tiltalen og at det ikke var holdbart å trekke ut enkelte poster i tiltalebeslutningen og avgjøre disse på annet grunnlag. Det ble vist til at tiltalen bygget på det samme saksforhold som hele tiden har ligget til grunn for behandlingen både i ligningsforvaltningen og i straffesaken. Økokrims straffforfølgning var basert på ligningsmyndighetenes og Skattedirektoratets anmeldelse av det samme forhold. At

ligningsmyndighetene ikke hadde koblet fastsettelse av tilleggsskatt til alle sider ved det lovstridige forhold, kunne ikke få betydning for bedømmelsen i forhold til EMK protokoll 7 artikkel 4.

Subsidiært ble det anført at EMK protokoll 7 artikkel 6 nr. 1 var krenket ved at forfølgningen hadde tatt urimelig lang tid. A ble underrettet i juli 1992 om ligningskontorets forfølgning, mens B ble underrettet i oktober samme år. B hadde imidlertid lest i avisen om saken mot ham i juli 1992 og tok da kontakt med ligningsmyndighetene. Fristen for begge begynte derfor å løpe fra juli 1992, for B subsidiært senest fra oktober samme år. Det lange tidsforløpet kunne ikke bebreides de tiltalte og kunne heller ikke begrunnes.

Atter subsidiært ble det gjort gjeldende at ligningsmyndighetene etter vurdering hadde latt være å etterligne B for manglende oppført rente og manglende oppført fordring. Han var da i EMKs forstand i realiteten « frifunnet » for dette forhold med den virkning at Økokrim ikke kunne iverksette ny etterforskning.

Økokrim gjorde gjeldende at saken måtte avvises. Følgende poster i tiltalen ble påstått å falle utenfor rekkevidden av avvisningskjennelsen:

Vedrørende A: 2.1 A og B, 2.2 A og B, 2.3 A og B, 4.1 A og B, og 6 A og B.

Vedrørende B: 3.1 A og B, 3.2 A og B, 3.3 A og B, 5.1 A og B og 7.

Disse forhold ble foreslått løst ved påtaleunnlattelse.

Tidsforbruket i saken ble anført å skyldes dels tidligere forsvarers sykemelding og dels behovet for å få avklart rettslige spørsmål i forhold til EMK.

4. Lagmannsrettens avvisningskjennelse og begrunnelse.

Lagmannsretten avsa den 18.11.2002 kjennelse med slik slutning:

« Straffesaken mot A og B avvises. »

Lagmannsretten begrunnet sin avgjørelse slik:

« Lagmannsretten legger til grunn at strafforfølgningen mot A og B er i strid med EMK protokoll 7 artikkel 4 nr. 1. Spørsmålet er om avslutningen av saken for domstolene skal skje ved avvisningskjennelse eller ved frifinnelsesdom etter strpl § 322 første ledd nr 2. Bestemmelsen gir hjemmel for at lagmannsretten uten ankeforhandling med endelig virkning kan avgjøre realiteten i det forhold saken gjelder.

De endelige vedtakene om tilleggsskatt sperrer for fortsatt strafforfølgning, og innebærer at forholdene er rettskraftig avgjort. Det mangler derfor en absolutt prosessforutsetning, og dette skal føre til avvisning, jf Andenæs, Straffeprosess, bind I, 3. utg. s. 133.

Plenumskjennelsens avgjørelsesform underbygger en slik løsning. Det samme gjør Høyesteretts dom av 04.10.2002 (HR-2001-716) I foreliggende sak er det avsagt dom i førsteinstans, noe som ikke var tilfelle i plenumskjennelsens saksforhold. Den konvensjonsstridige dobbeltforfølgningen har ført til at saken er brakt inn for domstolen og det foreligger fellende dom i saken i første instans. Men lagmannsretten kan ikke se at dette er tilstrekkelig til å fravike det som ellers følger av prosessforutsetningslæren. Det renvasknings-synspunkt eller andre reelle hensyn som er fremhevet kan i denne sak verken hver for seg eller samlet lede til noe annet resultat.

Spørsmålet er så om det er tiltaleposter som ikke omfattes av vedtakene om tilleggsskatt, og derfor ikke omfattes av forbudet mot dobbeltforfølgning.

Saken for ligningsnemnda og overligningsnemnda gjaldt unnlatt beskatning av gevinst ved salg av eiendomsprosjektet Storetvedtveien 58 i selskapene EP AS og Siv ing B AS og unnlatt beskatning av utbytte ved uttak av midlene fra selskapene til A og B. For disse forholdene ble det ilagt 60% tilleggsskatt ved ligningsbehandlingen. Manglende oppgivelse av inntektene til utbyttebeskatning i de personlige selvangivelsene til A og B er omfattet av tiltalens poster 4.2

og 5.2.

Økokrim har fremholdt at tiltalens øvrige poster 2 - 5 ikke har vært gjenstand for behandling i ligningsnemnd eller overligningsnemnd. For A gjelder det unnlatt oppgitt formue i perioden 1987 - 1990 og oppgitt personlig renteinntekt for ham som inntekt for EP AS for samme periode. For B gjelder det unnlatt oppgitt formue i perioden 1987 - 1990 og oppgitt personlig renteinntekt for ham som inntekt for Siv ing B AS i samme periode.

De omtvistede forhold i tiltalen gjelder andre ligningsår, annen beskatningsform (formuesskatt/gevinstbeskatning) og annen inntektsart (renteinntekter/næringsinntekter) enn de forhold vedtakene om tilleggsatt omfatter.

Det er også reist spørsmål ved om opplysningssvikten i selvangivelsen, jf tiltalens poster 6 og 7, fullt ut er dekket av vedtaket om tilleggsatt. Ligningsvedtakene gjelder opplysningsplikten i selvangivelsene. Økokrim gjør gjeldende at den etterfølgende korrespondanse bare er brukt som tilleggsmomenter ved vurderingen i vedtakene.

Lagmannsretten legger til grunn at vurderingen etter Protokoll 7 artikkel 4 nr 1 er den samme som etter norsk straffeprosess, jf strpl § 51 og § 38. Vurderingen må være konkret i forhold til den enkelte tiltalepost. Lagmannsretten ser det slik at de aktuelle punkter i tiltalebeslutningen er så likeartede at de her må være gjenstand for samme bedømmelse.

De omtvistede tiltaleposter gjelder tilfeller av feilinformasjon. Lagmannsretten legger til grunn at vedtakene om tilleggsatt og tiltalebeslutningen bygger på det samme faktiske saksforhold, selv om de ikke er identiske. Økokrim har betegnet det som « samme sakskompleks ». I Bjerke/Keiserud kommentarutgave til straffeprosessloven, 3. utg, s. 190 er uttalt, med henvisning til uttalelser fra EMDs dom i Fischer-saken at det avgjørende synes å ha vært at begge reaksjonene hadde sitt grunnlag i « samme handling » og at gjerningsbeskrivelsen i de bestemmelser som utløste reaksjonene « i det vesentlige var den samme ». Selv om saksforholdet i Fischerdommen er forskjellig fra nærværende sak, gir de siterte uttalelser veiledning for vurderingen her.

Avvikene mellom vedtakene om tilleggsatt og tiltalebeslutningen gjelder i foreliggende sak ligningsår, beskatningsform og inntektsart. De omtvistede tiltaleposter springer likevel ut fra og har en umiddelbar og nær tilknytning til samme faktiske saksforhold. Tiltalepostene bærer preg av å være en oppfølging og spesifisering av det samme forhold som den administrative skattesaken bygger på. Det vektlegges herunder at ligningsmyndighetene synes å ha vektlagt tidsfaktoren fra 1987-1991 i sin vurdering.

Lagmannsretten vurderer det samlet sett slik at tiltalebeslutningen og vedtakene om tilleggsatt prosessuelt her representerer samme forhold.

Etter dette må straffesaken mot de tiltalte avvises som stridende mot EMK artikkel 4 nr. 1.

Lagmannsretten har vurdert om det også er påkrevd med opphevelse av byrettens dom av 2. mai 1995 så langt den er til behandling. Under henvisning til den drøftelse som fremkommer i kapitlet om fornyet behandling ved lagmannsrett hos Andenæs, Norsk straffeprosess, 1987, bind II, side 64, antas det unødvendig i tillegg å foreta slik opphevelse. Tilsvarende løsning ble også valgt i lagmannsrettens kjennelse av 20. september 2000 (side 140). »

Kjennelsen er rettskraftig.

5. Begjæring om erstatning.

Ved begjæringer av henholdsvis den 10.2.2003 og 18.2.2003 fremsatte A og B krav til Gulating lagmannsrett om erstatning og oppreisning for uberettiget strafforfølgning i anledning saken. Økokrim innga tilsvaer til begjæringene ved skriv datert den 28.3.2003 og påsto begjæringene avvist. Etter ytterligere skriftlig saksforberedelse, besluttet saksforberedende dommer ved skriv datert 4.7.2003 at « saksbehandlingen i første omgang begrenses til å gjelde spørsmålet om det er grunnlag for å tilkjenne erstatning og at en eventuell erstatningsutmåling utstår til dette spørsmål er avgjort. »

6. Saksbehandling og muntlig forhandling.

Etter ytterligere skriftlig saksforberedelse, ble muntlig forhandling holdt i tinghuset, Bergen, i dagene 28. og 29.1.2004. Bmøtte sammen med sin prosessfullmektig, advokat Kyrre Eggen. A møtte ikke pga sykdom. Hans prosessfullmektig, advokatfullmektig Nicolai A Christophersen møtte. B ga partsforklaring. A forklarte seg pr telefon. Partene hadde ikke innvendinger mot dette, og retten fant det ubetenkelig. For ordens skyld bemerkes her at partsforklaringene i det alt vesentlige gjaldt spørsmål av betydning for vurderingen av oppreisningskravet men også berørte forhold av betydning for vurderingen av et eventuelt økonomisk tap. Muligheten for senere muntlig forhandling om dette ble holdt åpen for tilfelle av at lagmannsretten fant at det er grunnlag for erstatning. Vitnet, statsadvokat D, ble frafalt. Retten fant dette ubetenkelig. Dokumentasjoner fremgår av rettsboken. Forhandlingene var, i forståelse med partene, lagt opp slik at advokatene fikk ordet en gang hver til korte innledningsforedrag. Deretter avga A og B forklaringer, hvoretter advokatene fikk ordet til ett hovedinnlegg hver med påfølgende replikk og duplikk.

Det bemerkes at retten og advokatene diskuterte utformingen av A og Bs påstander i lys av den oppdeling som er gjort av forhandlingene. Lagmannsretten presiserte at oppdelingen gjelder forhandlingene, ikke avgjørelsen. Dersom lagmannsretten fant at det ikke var grunnlag for erstatning, ville det bli avsagt kjennelse om dette. Dersom lagmannsretten kom til at det var grunnlag for erstatning, ville dette gi seg utslag i at saken fortsatte. På denne bakgrunn la A og B ned nedenstående påstander.

Saksforberedende dommer har senere tatt opp med partene at retten for sin del ikke fant ytterligere muntlig forhandling nødvendig. Partene har fått uttale seg til dette og har også skriftlig redegjort nærmere for anførselene omkring årsakssammenheng, økonomisk tap og oppreisning. Lagmannsretten har i den forbindelse særlig vært oppmerksom på As skriv av 28.5.2004. Lagmannsretten finner det ikke nødvendig med ytterligere muntlig forhandling.

7. As anførsler.

Når det gjelder kravet om erstatning og oppreisning for uberettiget forfølgning, har A ved advokatfullmektig Nicolai A Christophersen har i det vesentlige anført:

Prinsipalt kreves det erstatning og oppreisning med hjemmel i Menneskerettighetsloven § 2 jfr § 3 jfr art 13 og art 41, alternativt strpl § 444 og § 446, subsidiært § 445 jfr § 446.

A ble ilagt 60 % tilleggsskatt for å ha gitt ufullstendige opplysninger til ligningsmyndigheten i forbindelse med de to forhold saken gjaldt, for enkelthetsskyld kalt EP-forholdet og Storetvedt-forholdet. Ligningssaken startet medio 1992, og de endelige vedtakene er fra mai 1993. Deretter ble Økokrim koplet inn i saken, og det ble igangsatt en strafferettslig etterforskning som ledet fram til en tiltalebeslutning i juni 1994. EP-forholdet er rettskraftig avgjort ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 19.2.1999 Rt-1999-223 jfr Gulating lagmannsretts dom av 17.4.1998 LG-1996-609 hvor A ble dømt til 120 dagers betinget fengsel. Når det gjelder Storetvedt-forholdet er situasjonen at saken både mot A og B, etter domfellelse i tingretten, først ble avvist av lagmannsretten. Denne avgjørelse ble opphevet av Høyesteretts kjæremålsutvalg. Ved den videre behandling i lagmannsretten, avventet man en plenumsavgjørelse i Høyesterett vedrørende dobbeltstraffproblematikken. Denne avgjørelse forelå den 3.5.2002 Rt-2002-557, og saken mot A og B ble deretter endelig avvist av lagmannsretten ved kjennelse av 18.11.2002 LG-2001-215.

Det er As oppfatning at hele strafforfølgningen fra 1992 til 2002, representerte et menneskerettighetsbrudd mot ham. Således var behandlingen i strid med forbudet mot dobbelforfølgning i Protokoll 7 artikkel nr 4 (heretter P7-4) og som følge av den lange tid forfølgningen pågikk også mot art 6 nr 2, rett til en avgjørelse innen rimelig tid.

Lagmannsrettens endelige avvisningskjennelse av 18.11.2002 uttaler også uttrykkelig at forfølgningen var i strid med P7-4. Situasjonen var at A for Storetvedt-forholdet var straffet gjennom overligningsnemndas vedtak i 1993 og at han da gjennom den påfølgende straffesaksforfølgning ble utsatt for menneskerettighetsbrudd. Når det gjelder EP-forholdet, jfr foran, er han rettskraftig domfelt til straff, men heller ikke denne forfølgningen skulle vært satt i gang.

Økokrims henvisning til at avgjørelse i Rt-2003-359 stenger for erstatning, er ikke holdbart. Saken gjaldt begjæring om gjenopptakelse av en rettskraftig avgjørelse, ikke krav om erstatning. De hensyn avgjørelsen bygger på, har ikke gjennomslagskraft i en sak som gjelder krav om erstatning. Dette gjelder f eks de innrettelses- og effektivitetshensyn avgjørelsen omtaler. Heller ikke konsekvensene for impliserte vitner eller fornærmede vil være fremtredende i en erstatningssak slik de vil være ved en eventuell gjenopptakelse. Tilkjenning av erstatning vil ramme staten, men behovet for beskyttelse kan ikke sammenlignes med det som er til stede for en fornærmet i forhold til spørsmålet om å gjenoppta en sak. Dersom saksøkeren i nevnte sak ikke hadde fremsatt krav om gjenopptakelse men derimot om erstatning, anføres det at kravet i så fall ville ført fram.

Ellers er det særlig understreket at P7-4 setter forbud mot dobbeltforfølgning, ikke bare mot dobbeltstraff. Dersom myndighetene ønsker å gi en kombinert straffereaksjon og forvaltningsreaksjon, måtte dette i tilfelle skje gjennom en samordnet reaksjon uten for lang avstand i tid. Dette skjedde ikke i foreliggende sak, og det var menneskerettsstridig og tvinge A gjennom en ny prosess i form av strafferettslig forfølgning.

Påtalemyndighetens anførsel om at strafforfølgningen ikke var konvensjonsstridig før etter plenumsavgjørelsen av 3.5.2002, er etter dette ikke holdbar. EMK art 13 og art 41 gir selvstendig hjemmel for erstatning. Det er ikke nødvendig at det er den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) selv som fastslår konvensjonsbruddet. Bestemmelsene hjemler både erstatning for økonomisk tap og oppreisning. Gjenoppretting på annen måte enn å tilkjenne erstatning og oppreisning er ikke mulig i den foreliggende sak.

Krav om erstatning er også hjemlet i strpl § 444, alternativt § 445 jfr § 447. Det følger av Rt-2003-251 at bestemmelsene slik de lyder etter endringslov av 10.1.2003 nr 3 skal legges til grunn, dette selv om endringene ikke direkte kommer til anvendelse i saken. Det er mao ikke et krav at A må bevise sin uskyld. Strpl § 444 forutsetter at siktede enten er frifunnet eller at forfølgningen er innstilt. I foreliggende tilfelle ble saken avvist, men dette må likestilles med innstilling av forfølgningen. Lagmannsretten har i sin avvisningskjennelse diskutert hvorvidt saken burde avvises eller om det burde avsies frifinnelsesdom. Selv om avvisningsalternativet ble valgt, ligger realiteten tett opp til en frifinnelse. Hovedregelen i strpl § 444 er at erstatning skal tilkjennes, og unntakene i strpl § 446 kommer ikke til anvendelse for As vedkommende. Det kreves oppreisning med hjemmel i § 447. Det må i den forbindelse legges avgjørende vekt på den lange tid straffesaksbehandlingen pågikk, ca 10 ½ år jfr for øvrig EMK Art 6 nr 1. Dette var i seg selv konvensjonsstridig. A har selv ingen skyld i at det gikk så lang tid. At det var vanskelig å finne et tidspunkt for berømmelse av saken i lagmannsretten som følge av mange involverte aktører, kan ikke gå ut over A. Det samme gjelder det forhold at forsvareren til en av de medsiktete ble syk og at saken av den grunn måtte utsettes. Økokrim motsatte seg begjæring om deling av saken.

Det anføres at utgangspunkt for saken må settes til oktober 1992 da ligningsmyndigheten varslet om mulig endring av ligningen. Det lange tidsrommet innebærer i seg selv at konvensjonen er brutt. Det er særlig den tid som medgikk etter at saken i 1996 ble anket til Gulating lagmannsrett, som er utslagsgivende. Saken var ikke så komplisert at dette kunne berettige den lange behandlingstiden.

Dersom lagmannsretten skulle komme til at strpl § 444 ikke gir rom for erstatning, påberopes alternativt strpl § 445. Foruten de forhold knyttet til behandlingstiden som er fremholdt foran, pekes det på de sterkt negative konsekvenser prosessen fikk for A i form av helseplager, problemer med utøvelse av næring og for øvrig til en redusert livskvalitet.

Når det gjelder EP-forholdet anføres det at strpl § 445 gir hjemmel for erstatning. Dette forhold er som nevnt rettskraftig avgjort mot A. At gjenopptakelse ikke kan kreves, jfr Rt-2003-359, utelukker ikke erstatning. Heller ikke EP-forholdet skulle vært forfulgt videre etter at tilleggsskatt var ilagt. I dag ville verken dette forhold eller Storetvedt-forholdet vært undergitt strafforfølgning dersom det var reagert administrativt i forkant.

A har nærmere konkretisert omfanget av erstatnings- og oppreisningskravet i skriv av 5.3.2003, 24.4.2003 og 23.4.2004 i tillegg til det som fremkom under den muntlige forhandlingen, herunder As forklaring til retten pr telefon. I hovedtrekk anføres det:

Erstatningskravet:

Tapet må anslås skjønnsmessig. Flere momenter har betydning for skjønnet. I løpet av sin periode som selvstendig næringsdrivende prosjektutvikler med mer, deltok A i minst et trettitalls prosjekter med godt resultat. Han har fungert som konsulent, investor, eier, medeier, aksjonær, byggherre, investorformidler med mer. Av eksempler på prosjekter kan nevnes byggingen av Lagunen kjøpesenter og Bystasjonen i Bergen hvor A spilte en sentral rolle. På det tidspunkt straffesaken ble igangsatt, var A engasjert i flere prosjekter. Det ene prosjektet skulle realiseres i Tallinn i Estland (Lasnamae-prosjektet), et prosjekt som var et samarbeide mellom Bergen kommune og bystyrene i Tallinn og Novgorod (Russland). Det forelå i den forbindelse en intensjons (samarbeids)avtale mellom A og Bergen kommune. Som følge av oppslagene om straffesaken mot A, trakk kommunen seg fra videre samarbeide med A. Det vises i den forbindelse til notat fra Finn Sanderup av 20.2.2003.

I samme tidsrom hadde A opsjon på kjøp av en næringseiendom i Bergen. Opsjonen var meget gunstig, men kunne ikke benyttes fordi A ble nektet lån av sin bankforbindelse.

As pensjonspoengberegning viser en markert nedgang i årene hvor strafforfølgningen pågikk, jfr beregning fra trygdekontoret.

A mener å ha blitt påført et lidt økonomisk tap som av rettssaken, at prosjekter falt bort og at samarbeidspartnere og banker trakk seg som følge av saken. Det gjøres videre gjeldende at han vil lide et tap i fremtiden som følge av manglende tillit fra miljøet han arbeider i.

Lidt inntektstap beregnes ved å benytte tabellen over inntekt fremlagt til skrevet av 5.3.2003. Med utgangspunkt i inntekten for hvert år, er den enkelte inntekt dividert med folketrygdens grunnbeløp på det aktuelle tidspunkt. Grunnbeløpet for perioden 1972 til 2002 fremlegges som bilag til prosesskrivet av 23.4.2004. Grunnbeløpet er valgt som faktor fordi den årlig justeres i takt med pris - og lønnsnivået. Grunnbeløpet brukes også som faktor ved pensjonsberegning jfr folketrygdloven § 1-4.

Det vises til tabell over beregnet lidt inntektstap. Tapet er totalt beregnet til kr 2.556.315 over perioden 1994 til 2002.

I tillegg kommer fremtidig tap som følge av at As muligheter til å få oppdrag er blitt redusert fordi hans omdømme er blitt svekket. Hans helse er også svekket som følge av strafforfølgningen, jfr uttalelse fra hans fastlege. Det fremkommer at rettssaken har vært svært belastende for A. Hans hjerteproblemer kan være forårsaket av stress, hvilket skyldes rettssaken. A bruker fortsatt blodtrykksdempende midler. Saken har også virket negativt på As tiltaksevne. I den forbindelse er det sentralt at A er selvstendig næringsdrivende gjennom enmannsforetak. Det anføres også at stress har vært en medvirkende årsak til at As kreftsykdom har utviklet seg raskere enn om forfølgelsen ikke hadde funnet sted. Dette har igjen virket inn på hans fremtidige ervervsevne.

I tillegg til erstatning for lidt og fremtidig tap, kreves det oppreisning for de drøyt 8 årene den uberettigede forfølgelsen har funnet sted. Beløpet må settes høyere enn kr 250.000,- jfr Rt-1998-324 . Både det at A ble utsatt for en uberettiget forfølgelse og den lange tiden dette pågikk, taler for oppreisning. Det vises også til de helsemessige problemer forfølgelsen bidro til. Det bør også vektlegges at A ble utsatt for en helt unødvendig straffeforfølgelse ved at staten ikke hensyntok EMK hvilket man hele tiden var folkerettslig forpliktet til.

Det legges ned slik *påstand*:

1. Staten betaler til A et beløp, i erstatning for økonomisk tap, fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av lovens forsinkelsesrente regnet fra kjennelsens forkynnelse og til betaling skjer.
2. Staten betaler til A et beløp i oppreisning, fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til kr 250.000,- kronertohundreogfemtitusen - med tillegg av lovens forsinkelsesrente regnet fra forfall, og til betaling skjer.
3. Staten dømmes til å erstatte saksomkostningene etter oppgave, med tillegg av 12 % renter fra kjennelsens forkynnelse, og til betaling skjer.

Lagmannsretten bemerker at det i prosesskriv av 23.4.2004 anføres at den tidligere anførsel om et maksimalt oppreisningsbeløp på kr 250.000,- er fraveket.

Ved prosesskriv av 28.5.2004 har A vist til statens skriv av 12.5.2004 og anført at A driver et enkeltmannsforetak. Under henvisning til legeuttalelse fra lege Roger Apelseth, understrekes det at strafforfølgingen utvilsomt har virket inn på As tiltaksevne og kreativitet når det gjelder å drive forretningsvirksomheten. Dersom lagmannsretten skulle være i tvil på dette punkt, ønskes lege Apelseth ført som vitne.

8. Bs anførsler.

B ved advokat Kyrre Eggen, har vist til at den strafferettslige forfølgningen var uberettiget fordi den aldri skulle ha skjedd og fordi den under enhver omstendighet tok for lang tid. I kjennelsen av 18.11.2002 LG-2001-215 uttaler lagmannsretten for øvrig at forfølgningen representerte brudd på EMK tilleggsprotokoll 7 art 4, heretter P7-4 (dobbelstraff). Avgjørelsen i Rt-2003-359 endrer ikke på dette. Det medfører ikke riktighet at plenumsavgjørelsen fra 3.5.2002 Rt-2002-557 representerer en endret rettsstilstand slik staten har anført. Statens konklusjoner basert på avgjørelse i Rt-2003-359 er heller ikke holdbar, se nedenfor om disse spørsmål. Innledningsvis påpekes det også at B ikke er domfelt for noe i anledning saken. Den siste avgjørelse som behandlet saken, var lagmannsrettens avgjørelse av 17.4.1998 LG-1996-609 hvor B ble frifunnet. Dommen ble opphevet av Høyesterett, men noen avgjørelse som domfeller B, foreligger ikke. Det er uvisst hva som ville ha skjedd dersom sakens realitet var blitt behandlet senere, noe som ikke skjedde. Det er mest sannsynlig at han ville blitt frifunnet igjen. Det kan ikke være slik at han erstatningsmessig nå skal stilles dårligere fordi staten har brutt EMK og saken er blitt avvist.

Når det gjelder spørsmålet om plenumsdommen representerte en endret rettsstilstand for så vidt gjelder dobbelstraffspørsmålet, anføres det særlig:

Ordlyden i P7-4 har ikke vært endret i perioden. Det som har skjedd, er eventuelt en endring gjennom tolkning i rettspraksis. Det er menneskerettighetsdomstolen (EMD) som tolker EMK, og det har ikke skjedd noen endring i domstolens forståelse av P7-4 i den aktuelle periode. Dersom lagmannsretten skulle mene at det først og fremst er Norsk Høyesteretts forståelse av bestemmelsen som er relevant, blir spørsmålet om Høyesterett i tilfelle har foretatt en tolkning som innebærer en endring i rettsstilstanden.

Skal det ha skjedd en endring i rettsstilstanden, må dette i tilfelle være at det tidligere ikke ble ansett som konvensjonsstridig først å reagere administrativt for så å reagere med strafforfølging. Endringen må så ha bestått i at denne rekkefølge som følge av rettsutviklingen, likevel er blitt funnet å være konvensjonsstridig på lik linje med det som har vært tilfelle for den motsatte rekkefølge, dvs dersom den straffeprosessuelle forfølgning kom først. Noen slikt « rekkefølgesynspunkt » er det ikke spor etter i EMDs praksis. Staten har vist til Gradingersaken (EMD-1990-15963), Oliveirasaken (EMD-1994-25711) og Fischersaken (EMD-1997-37950) som grunnlag for å hevde at en slik rettsutvikling har funnet sted, men dette medfører ikke riktighet. Gradingersaken sier intet om « rekkefølgespørsmålet », og Oliveirasaken gjaldt heller ikke dette spørsmål. I Fishersaken i år 2000, var situasjonen den samme som i foreliggende sak, nemlig at strafforfølgingen etterfulgte en administrativ reaksjon. Her uttalte EMD seg om « rekkefølgespørsmålet » for første gang, og avgjørelsen viser at det ikke ble ansett for avgjørende hvorvidt strafforfølgingen kom først eller ikke. Dette har således vært rettsstilstanden hele veien og er kommet til uttrykk gjennom avgjørelsen.

Når det derimot gjelder norsk Høyesterett, er situasjonen en annen. Her medfører det riktighet at det har skjedd en rettsendring. Men denne rettsendring refererer seg ikke til forståelsen av P7-4, men derimot til den « klarhetsregelen » som Høyesterett etablerte gjennom Bølgepappkjennelsen i 1994. Høyesterett uttalte her at det måtte konstateres en klar og entydig motstrid mellom norsk rett og konvensjonene for å kunne legge til grunn konvensjonsbrudd. Senere, bl a i plenumsavgjørelsen fra 3.5.2002 Rt-2002-557 er dette synspunkt fraveket. Det er således på dette punkt at det har skjedd en endring i rettsoppfatningen, ikke når det gjelder forståelsen av P7-4. Det vil derfor heller ikke være i strid med avgjørelse i Rt-2003-359 å tilkjenne erstatning til B. Det er i tilfelle kun den rettsendring

som kommer til uttrykk i punkt 92 i avgjørelsen og som er i samsvar med ovenstående, som vil måtte fravike. Subsidiært anføres det at dersom det har skjedd en utvikling mht forståelsen av P7-4, så er dette i form av en presisering og ikke en endring.

Statens anførsel om at det går et skjæringspunkt mellom tidligere og ny rettstilstand ved plenumsavgjørelsen fra 3.5. 2002, jfr avgjørelse i Rt-2003-359, er ikke holdbar. Situasjonen i vår sak er ikke at det er tale om å gjenoppta en sak som er avsluttet ved rettskraftig dom (egentlig tilbakevirkning). Derimot er det tale om i tilfelle å avgjøre et krav om erstatning og hvor rettstilstanden har utviklet seg mens saken har pågått (uegentlig tilbakevirkning). Avgjørelsen i Rt-2003-359 behandler ikke sistnevnte tilbakevirkningsspørsmål. Avgjørelsen begrenser seg til den egentlige tilbakevirkning og gir ikke uttrykk for annen endring av rettsoppfatningen enn den som har sammenheng med klarhetsregelen, jfr foran. Ut over dette diskuteres spørsmålet om hvorvidt gjenopptakelse bør tillates, men noen betydning for den uegentlige tilbakevirkning har dette ikke. Avgjørelsen legger bl a vekt på konsekvens og effektivitetshensyn, men disse har ikke gjennomslagskraft i forhold til et krav om erstatning. Det at en person som forfølger sine rettigheter gis erstatning, fremstår i den sammenheng ikke som betenkelig. Bs er således i en ordinær søksmålssituasjon, og avgjørelsen må bygge på rettstilstanden når saken behandles. Situasjonen har ikke likheter med det som er tilfellet ved den egentlige tilbakevirkning. Konklusjonen er at det har pågått et konvensjonsstridig forfølgning med B i mer enn 10 år. Lagmannsrettens avgjørelse av 18.11.2002 LG-2001-215 reparerer ikke bruddet, og reparasjon kan bare skje gjennom at det tilkjennes erstatning og oppreisning.

Den tid strafforfølgningen tok, representerer i seg selv et brudd på EMK art 6 nr 1. Starttidspunktet må settes til oktober 1992 da ligningsmyndigheten varslet om mulig endring av ligningen, ikke tidspunktet for vedtakene i mai 1993, jfr Bøhlerdommen Rt-2000-996. Saken ble avsluttet ved lagmannsrettens kjennelse av 18.11.2002, dvs at prosessen pågikk over mer enn 10 år. Det følger av rettspraksis at en så lang behandlingstid i seg selv er konvensjonsstridig med mindre påtalemyndigheten kan forklare tidsbruken. Det påstås ikke at noen har trenert saken forsettlig eller uaktsomt eller at noen er å bebreide for den medgåtte tid. Dette er heller ikke et vilkår for erstatning. Det er tilstrekkelig at tidsforløpet kan tilbakeføres til noen som staten svarer for, det være seg politi, påtalemyndighet eller domstoler. I foreliggende sak er B intet å bebreide for den medgåtte tid. B ba om at saken ble delt slik at hans sak ble fremmet separat, men dette ble avslått av Økokrim. Selv om dette standpunkt var saklig begrunnet, innebar det en forlengelse av prosessen med ca 1 år, og dette skal ikke gå ut over B. Heller ikke de forsinkelser som oppsto ved at den ene medsiktetes forsvarer ble syk, skal gå ut over B. Det vises for øvrig til oversikt over rettspraksis som gjelder saker hvor prosessen ikke har vært så langvarig som i foreliggende tilfelle.

B konkluderer med at prosessen representerer brudd på EMK også ved den lange tid den tok.

Konsekvensen av de påviste konvensjonsbrudd må være at B har krav på erstatning direkte med hjemmel i EMK art 13 og art 41.

Alternativt anføres det at erstatning er hjemlet i strpl § 444, alternativt § 445 jfr også § 446. Hvorvidt man legger til grunn tidligere lovtekst med den justering som fremgår av Rt-2003-251 eller om man direkte anvender bestemmelsene slik de nå lyder, har ikke avgjørende betydning. Under enhver omstendighet kan det ikke kreves at B sannsynliggjør sin uskyld. For øvrig vises det til gjennomgangen foran mht at det foreligger brudd på EMK. Som følge av dette var forfølgningen uberettiget, og vilkårene for erstatning er til stede. Begrensningene i strpl § 446 kommer ikke til anvendelse i saken. B har gjort det han kunne for å oppklare saken. Han fulgte råd fra sin advokat og besvarte ligningsmyndighetens spørsmål. Det er riktig at han ga ligningsmyndigheten ufullstendige opplysninger i første omgang, men da han ble klar over hva ligningsmyndigheten ønsket, var han pådriver for å fremskaffe opplysningene. Han kan ikke bebreides den lange tid strafforfølgningen tok.

Når det gjelder vurderingen etter strpl § 445, vises det særlig til den lange tid prosessen tok, til at den var mye fokusert i media, til at den skadet Bs omdømme og vanskeliggjorde hans forretningsvirksomhet og til de sterke helsemessige påkjenninger prosessen representerte for ham.

Vedrørende økonomisk tap anføres:

B stiftet eget firma i 1989. Han hadde drevet et annet firma siden 1966. Firmaets navn og omdømme var sterkt knyttet til hans navn og person. Straffesaken mot ham og oppmerksomheten omkring denne, ledet til skade for B og hans firma. Belastningen førte også til at han ikke var i stand til å yte like stor innsats som tidligere for firmaet. Han måtte på et tidspunkt overlate ledelsen av firmaet til andre. Først i år 2000 var han i stand til å gå på kontoret hver dag.

De siste 3 årene har B hatt en gjennomsnittsinntekt på kr 70.000,- pr år. Dette tilsier et tap på ca kr 1.000.000 i løpet av de siste 3 årene alene.

B har i tillegg utført en meget omfattende registrerings- og arkiveringsprosess fra sakens start frem til år 2000. Arkivet omfatter møter, forhandlinger osv og består av ca 250 bilag. Dette arbeidet har vært uunnværlig for hans forsvarere, og han finner det naturlig å kreve erstatning for det arbeidet han har nedlagt og som har vært nødvendig for forsvaret mot den menneskerettsstridige prosess han har vært utsatt for. Det vises til innholdsfortegnelse over arkivet.

Det er vanskelig å si nøyaktig hvor stort Bs økonomiske tap er som følge av forfølgningen. Han vil uansett kreve seg tilkjent erstatning etter rettens skjønn.

Det må legges vekt på at både B personlig og hans firma Siv ing B AS er påført tap. Som følge av at det ble tatt ut tiltale i 1994, fikk selskapet glipp av flere oppdrag. Dette kan bekreftes bl a sivilingeniør Erik Bye Kjelstad. B personlig mistet også oppdrag som fagkyndig meddommer som følge av strafforfølgningen noe som kan bekreftes av bl a advokat Ernst Hansen.

Det var i 1994 konkrete samtaler mellom Bs selskap og selskapet Scandiaconsult AS om at dette selskap skulle kjøpe opp Bs selskap. En forutsetning for å gjennomføre dette, var at B skulle lede selskapet i 3 år etter oppkjøpet. Da tiltalen mot B ble tatt ut og som følge av den medieomtale dette fikk, ble forhandlingene stilt i bero. Salget er senere ikke gjennomført og har påført B tap.

Som følge av saken, har det økonomiske resultatet for selskapet vært betydelig dårligere for de årene straffesaken verserte enn det normale. Det vises i den forbindelse til oversikt over økonomisk tap for selskapet utarbeidet på grunnlag av statistikker fra Rådgivende Ingeniørers Forening og regnskapsmessige vurderinger av selskapet. Tapet er beregnet til ca kr 1.700.000 over perioden 1992 til 1996. Det er naturlig å trekke fra noe i beløpet som følge av at noe av tapet kan tilbakeføres til den ligningsmessige behandling av saken, men en god del må tilskrives strafforfølgningen.

B har også hatt en rekke direkte utgifter som følge av strafforfølgningen i form av reiser, kontakt med advokater, kopieringsutgifter, eget arbeide m.v., til sammen estimert skjønnsmessig til kr 70.000,-.

Straffeforfølgningen mot B krevde i 1999 så mye tid og krefter at han måtte redusere sin stilling i selskapet B Prosjekt Team AS (tidl Siv ing B AS) til 20 %. Dette har påført ham et nominelt inntektstap på kr 801.000,- fratrukket alderspensjonen.

For så vidt gjelder oppreisningskravet, viser B til den belastning han har vært utsatt for som følge av den menneskerettsstridige prosessen, en belastning som har vært betraktelig. Påkjenningen ved å ha en uberettiget strafferettslig anklage over seg har vedvart i nærmere 9 år. Bs alder (f 1932), den helsemessige virkningen (kreft) og betydningen for hans sosiale posisjon i lokalsamfunnet, må tillegges betydelig vekt. Saken har svertet hans rykte og har vært en påkjønning for ham, hans helse og hans familie. Saken har vært gjenstand for betydelig medieomtale, spesielt i lokalpressen. Det vises til avisoppslag/artikler. B ble rammet av kreft under saken. Det er påvist at TSA verdiene i blodprøver har fulgt utviklingen i straffesaken. Det vises til uttalelse fra dr Roger Apelsest. Det er således påvist en sammenheng mellom påkjenningene ved saken og sykdomsutviklingen.

Det legges ned slik *påstand*:

1. B tilkjennes erstatning for uberettiget straffeforfølgning som har pågått i urimelig lang tid, fastsatt etter rettens skjønn.
2. B tilkjennes oppreisning for uberettiget straffeforfølgning som har pågått i urimelig lang tid, fastsatt etter rettens skjønn.
3. B tilkjennes saksomkostninger med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling

skjer.

9. Statens anførsler

Staten ved Økokrim har i det vesentlige gjort gjeldende:

A og B ble i 1993 ilagt 60 % tilleggsskatt for forsettlig å ha gitt ufullstendige opplysninger til ligningsmyndigheten. Deretter ble det igangsatt straffesaksetterforskning for forholdene, noe som ledet til at tiltale ble uttatt i juni 1994. Saken verserte så for domstolene inntil den ble endelig avvist ved Gulating lagmannsretts kjennelse av 18.11.2002 LG-2001-215 :

Proessen var ikke i strid med P7-4, dobbeltstraffforbudet. Det følger av Rt-2003-359 at rettstilstanden fram til plenumsavgjørelsen i mai 2002, ikke var konvensjonsstridig. Avgjørelsen i Rt-2003-359 gjelder direkte bare i forhold til spørsmålet om gjenopptakelse, men det anføres at avgjørelsen i tillegg viser at en strafforfølgning som etterfulgte en ligningsreaksjon, fram til plenumsavgjørelsen i mai 2002, ikke var konvensjonsstridig. Skjæringspunktet for det som var konvensjonsstridig og det som ikke var det, går således ved plenumsavgjørelsen. Når påtalemyndigheten sørget for å avslutte prosessen etter at plenumsavgjørelsen forelå, unngikk man brudd på konvensjonen. For så vidt kan man si at staten reparerte et eventuelt brudd ved å be om at saken ble avvist. I en slik situasjon er vilkårene for erstatning heller ikke til stede. Det er vist til at før plenumsavgjørelsen, tilsa rettskildematerialet ikke at en strafforfølgning som etterfulgte en forutgående ligningsreaksjon, var i strid med P7-4. Synspunktet er videreført i avgjørelsen i Rt-2003-359 . Plenumsavgjørelsen kan for så vidt sammenlignes med en lovregulering av det samme forhold. En slik regulering ville kun blitt gitt virkning framover i tid. Avgjørelsen i Rt-2003-359 gjelder spørsmålet om gjenopptakelse av en rettskraftig dom, men de hensyn avgjørelsen hviler på, har tilsvarende vekt i forhold til det krav om erstatning som er reist i saken. Dette gjelder bl a henvisning til at erstatning i saken, vil kunne utløse tilsvarende krav i en rekke saker. Det kan heller ikke være slik at A og B tilkjennes erstatning mens andre i tilsvarende situasjoner, og som ikke har ressurser til å reise sak, ikke oppnår dette. Også innrettelseshensynet, hensynet til domstolens rettskapende virksomhet og respekten for rettskraftige avgjørelser, tilsier at erstatning ikke skal kunne kreves i en sak som den foreliggende.

Påtalemyndigheten har i angjeldende sak forholdt seg lojalt til dagjeldende regler. Da rettstilstanden ble endret, fremsatte man krav om at prosessen ble avsluttet og saken avvist, hvilket også skjedde.

Det vises til at det skjedde en rettsendring i forbindelse med plenumsavgjørelsen i mai 2002. En slik utvikling og rettsendring fant også sted i EMD gjennom det aktuelle tidsrom. Til støtte for dette, er det vist til avgjørelser i Gradingersaken (EMD-1990-15963), Oliveirasaken (EMD-1994-25711) og Fischersaken (EMD-1997-37950). I førstnevnte sak kom EMD til at det representerte brudd med P7-4 først å reagere strafferettslig og deretter administrativt. I den andre saken fant EMD at en administrativ bøtleggelse etterfulgt av en rettslig reaksjon, ikke var konvensjonsstridig. I Fischersaken fant EMD at strafforfølgning som etterfulgte administrativ reaksjon, var konvensjonsstridig. Tilsvarende utvikling kan sees i norsk rett, jfr Bølersaken, deretter Rt-2001-95 og til plenumsavgjørelsen i 2002. I sistnevnte sak støttet Høyesterett seg til avgjørelsen i Fischersaken. Avgjørelsen er så fulgt opp gjennom Rt-2003-359 .

Konklusjonen er at brudd på P7-4 ikke har funnet sted, at forfølgningen ikke har vært uberettiget og at erstatning ikke kan kreves med hjemmel verken i bestemmelser i EMK eller med hjemmel i strpl § 444 flg.

For så vidt gjelder strpl § 444, anføres det at bestemmelsen kommer til anvendelse slik den lyder etter lovendringen. Erstatning med basis i bestemmelsen, er utelukket fordi A/B ikke er frifunnet, og saken heller ikke innstilt. Saken er derimot avvist. Erstatning kan da ikke kreves med hjemmel i bestemmelsen. Dette gjelder selv om avvisningen ikke skyldtes formelle årsaker men derimot at det ble etablert en ny rettstilstand knyttet til dobbeltstraffspørsmålet. Avgjørelsen kan ikke sammenlignes med en frifinnelse. Når det gjelder EP-forholdet, er situasjonen at A ved rettskraftig dom er domfelt for forholdet, og erstatning for dette forhold kan ikke kreves.

Dersom lagmannsretten finner at strpl § 444 gir hjemmel for erstatning, må erstatningen falle bort fordi A/B selv har gitt foranledning både til ligningssaken og straffesaken, jfr strpl § 446 første ledd punkt b. A/B unnlot forsettlig å gi fullstendige opplysninger til ligningsmyndigheten. De var klar over opplysningsplikten, og de hadde ikke rimelig grunn til å handle som de gjorde. De har gjennom sin handlemåte stilt seg i et mistenkelig lys, og det vil virke støtende om de nå skal få erstatning. Myndighetene på sin side har forholdt seg til gjeldende rett ved å igangsette etterforskning og kunne ikke ha opptrådt på en annen måte.

Erstatning etter strpl § 445 kan heller ikke gis. Det erkjennes at prosessen kan ha påført A/B skader, men det anføres at skaden ikke kan karakteriseres som særlig og uforholdsmessig jfr det som er anført om foranledningen til saken og A/Bs eget forhold i den forbindelse.

Det foreligger ikke brudd på EMK art 6 nr 1. Etterforskningen har tatt lang tid, det erkjennes, men tidsbruken var ikke ugrunnet. Utgangspunkt må tas i de endelige ligningsvedtakene i mai 1993. Prosessen har da pågått i ca 9 ½ år, og dette er så lenge at det krever en forklaring. I foreliggende tilfelle dreide det seg om en kompleks sak både faktisk og rettslig. I tillegg kom den usikkerhet som heftet ved spørsmålet om dobbeltstraff og hvor rettstilstanden utviklet seg under saken. Av den grunn avventet man plenumsavgjørelsen i Høyesterett. Det var også problemer med å få berammet saken som følge av at det var 3 tiltalte og 3 forsvarere. Forsvareren til den tredje tiltalte ble også syk på et tidspunkt. Disse hensyn er relevante selv om de ikke kan bebreides A eller B eller deres forsvarere. At Økokrim motsatte seg deling av saken, var saklig begrunnet. For øvrig var hensynet til en forsvarlig behandling av saken en viktig faktor og som bl a medførte at man valgte å avvente plenumsavgjørelsen. Hovedforhandlingen i lagmannsretten tok lang tid av forskjellige grunner, og saken verserte for flere rettsinstanser. Det var ingen dødperioder under saksgangen.

Det er ikke grunnlag for oppreisning. Gammel § 446 må antakelig legges til grunn. Vilkårene for erstatning er ikke til stede, og oppreisning kan da heller ikke kreves. Det foreligger under enhver omstendighet ikke « særlige grunner » som tilsier oppreisning.

Når det gjelder kravet til årsakssammenheng, økonomisk tap/oppreisning for øvrig, er det anført:

Det er A/B som har bevisbyrden når det gjelder å dokumentere økonomisk tap og årsakssammenheng.

Særlig når det gjelder Bs krav bemerkes:

Erstatning for eget arbeide i anledning eget forsvar, kan ikke kreves kompensert med hjemmel i strpl § 444, § 445 og § 446. Kravet er heller ikke nærmere rettslig begrunnet.

Det er heller ikke dokumentert en sammenheng mellom strafforfølgningen og sykdom. Skrivet fra lege Apelseth gir ikke tilstrekkelig dokumentasjon for slik sammenheng. Tap knyttet til næringsvirksomhet som kan tilbakeføres til forfølgningen er heller ikke dokumentert. Eventuelle tap har hatt andre årsaker, herunder den oppmerksomhet likningssaken medførte samt oppmerksomhet knyttet til saken mot hans advokater. Det pekes også på at oppdrag som hevdes å ha blitt oppsagt pga strafforfølgningen faktisk ble initiert etter at forfølgningen hadde begynt, jfr det som fremkommer vedrørende Nonneseterkvartalet. Heller ikke de fremlagte kopier av mediaoppslag underbygger kravet om erstatning og oppreisning. I den ene kopien er B ikke navngitt, to oppslag retter seg mot en av meddommernes opptreden mens et annet dreier seg om et søksmål fra B selv mot et advokatfirma. Medicoppmerksomheten var skapt av B selv. Heller ikke de øvrige oppslagene er rettet mot B.

Vedrørende A bemerkes:

Det er ikke dokumentert at oppdraget i Tallinprosjektet ville gitt overskudd for A, dette fordi prosjektet ikke fikk noen utvikling. Heller ikke i forhold til opsjonen på Fjøsangereiendommen er det forsøkt dokumentert et økonomisk tap. Oversikten over pensjonsberegning tilsier ikke at nedgangen i inntekt for enkelte år på 90 tallet skyldes strafforfølgningen. Nedgangen kan skyldes konjunktur/markedssvingninger, skattesaken, sykdom eller bedriftsinterne forhold. Uttalelse fra lege Apelseth bidrar ikke til å dokumentere en belastning som tilsier årsakssammenheng mellom strafforfølgningen og helseplagene. Hovedoppgaven fra UiB er heller ikke relevant. Det kan ikke

trekkes paralleller mellom nærværende sak og avgjørelser i Rt-1998-324 og LG-1995-1125 . Belastningen ved å ha en tiltale mot seg for økonomisk kriminalitet må sies å være betraktelig mindre enn om saken gjaldt sedelighetskriminalitet. Eventuelle erstatninger eller oppreisning må derfor reduseres vesentlig i forhold til det som er krevd.

For øvrig anses ytterligere muntlig forhandling ikke nødvendig.

Staten konkluderer med at erstatning ikke bør tilkjennes og det legges ned slik *påstand*:

Staten ved Justisdepartementet frifinnes for krav om erstatning.

10. Lagmannsrettens syn på saken:

A og B har prinsipalt krevd erstatning med hjemmel i EMK art 13 sammenholdt med art 41, jfr menneskerettsloven § 2 og § 3, alternativt med hjemmel i strpl § 444 flg. Lagmannsretten viser til at EMK er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettighetsloven av 1999 og således en del av norsk rett. Det følger for øvrig av strpl § 4 at lovens regler gjelder med de begrensninger som følger av folkerettslige regler. Art 13 fastsetter at den som mener sine rettigheter etter konvensjonen krenket, skal ha en effektiv prøvingsrett ved en nasjonal myndighet. Dersom det finnes nødvendig for at prøvingen skal anses effektiv, har vedkommende krav på erstatning og/eller oppreisning, jfr Rt-2000-428.

A og B har prinsipalt gjort gjeldende at det foreligger konvensjonsbrudd i forhold til EMK tilleggsprotokoll 7 nr 4 og i forhold til art 6 nr 1. Lagmannsretten er enig i at dersom brudd kan påvises, følger det av konvensjonen at den krenkede har krav på erstatning og/eller oppreisning.

For så vidt gjelder forholdet til strpl § 444 vil lagmannsretten bemerke at endringer ved lov av 13.1.2003 nr 3 i henhold til lovens punkt IV jfr Kgl res av 12.12.2003 nr 1471, trådte i kraft den 1.1.2004. Det følger av bestemmelsens andre ledd første punktum at lovendringen gjelder for erstatningskrav som fremsettes etter at loven trådte i kraft. I foreliggende sak ble kravene fremsatt før lovens ikrafttreden, og i utgangspunktet vil da de tidligere regler gjelde ved avgjørelsen av saken. Det fremgår av avgjørelse i Rt-2003-251 at det ikke lenger kan oppstilles som vilkår for erstatning at den siktede sannsynliggjør ikke å ha begått den handling som lå til grunn for siktelsen. Hovedregelen hva enten man direkte legger til grunn den nye lovteksten eller man tolker den tidligere ordlyden i lys av Høyesteretts avgjørelse, vil derfor være at et krav om sannsynliggjøring av « uskyld » ikke lenger kan oppstilles. Utgangspunktet er at den siktede har krav på erstatning for økonomisk tap dersom forfølgningen mot ham enten er innstilt eller han er frifunnet. Siktetes eget forhold vil eventuelt kunne føre til at erstatningen nedsettes eller faller bort, jfr strpl § 446, idet lagmannsretten for praktiske formål holder seg til den loven slik den lyder etter ovennevnte endring.

Lagmannsretten finner det mest hensiktsmessig først å vurdere om det foreligger konvensjonsbrudd. I så fall er utgangspunktet at erstatning skal gis dersom oppretting ikke kan skje på annen måte. Dernest blir det et spørsmål hvilke økonomiske tap som kan anses påvist, om A/Bs eget forhold skal få konsekvenser for utmålingen og om vilkårene for oppreisning er til stede.

Spørsmålet om konvensjonsstrid:

Det følger av Protokoll nr 7 til Den Europeiske menneskerettskonvensjonen art 4 nr 1 (P7-4) at ingen skal kunne bli stilt for retten eller straffet på ny i en straffesak under den samme stats domsmyndighet, for en straffbar handling som han allerede er blitt endelig frikjent eller domfelt for i samsvar med loven og rettergangsordningen i straffesaker i denne stat.

Partene er enige om at det ikke har skjedd endringer i bestemmelsens ordlyd i den periode forfølgningen mot A/B pågikk. Staten har derimot anført at det har skjedd en rettsendring gjennom rettspraksis for så vidt gjelder bestemmelsens rekkevidde både i norsk rett og i EMDs praktisering av bestemmelsen. A/B har anført at noen slik rettsendring ikke har skjedd ved EMD og at den endring som har skjedd i norsk praksis refererer seg til at det såkalte klarhetskravet er fraveket og at det ikke har skjedd en rettsendring mht tolkningen av P7-4.

Lagmannsrettens oppfatter utviklingen innenfor norsk rett slik at det ikke bare har skjedd en

endring mht til det såkalte klarhetskravet men også hva angår tolkningen av P7-4. Det såkalte klarhetskravet ble utformet i Bølgepappkjennelsen, Rt-1994-610 . Det uttales her bl a at for at en norsk domstol skal ha grunnlag for å fravike det som følger av nasjonale prosessregler, må den avvikende regel som kan bygges på folkerettslige kilder, fremtre som tilstrekkelig klar og entydig til at den bør tillegges en slik virkning. Klarhetskravet var således en tolkningsregel for så vidt gjelder forholdet mellom folkeretten og norsk rett. Som det fremgår bl a av avgjørelse i Rt-2003-359 punkt 55-59, må klarhetskravet anses modifisert og forlatt gjennom senere rettspraksis. For så vidt kan det her også vises til plenumsavgjørelse 1, Rt-2002-557 . At denne tolkningsregel er blitt endret i den forstand at den er forlatt gjennom senere rettspraksis, må anses på det rene.

Lagmannsretten mener i tillegg at en gjennomgang av Høyesteretts praksis for så vidt gjelder forståelsen av P7-4, viser en endring i tolkningen av bestemmelsen. Dette fremgår for så vidt også av avsnitt 92 i Rt-2003-359 som A/B selv har vist til. Det uttales her at det har vært en utvikling i tolkningsmetode med hensyn til forholdet mellom norske prosessregler på strafferettens område og regler som bygger på konvensjonen - herunder forbudet mot gjentatt forfølgning i Protokoll 7 artikkel 4 nr 1. Det uttales videre at Menneskerettsloven har vært en viktig tolkningsfaktor i denne utviklingen. Deretter heter det:

« Forståelsen av bestemmelsen i konvensjonen har vært gjenstand for en vesentlig utvikling etter vedtakelsen, og dette har skjedd så vel ved EMDs egen praksis som ved Høyesteretts praksis. Denne rettsutvikling var ikke avsluttet i 1998, men har fortsatt frem til plenumskjennelsen 3. mai 2002 i Rt-2002-557 . »

Uttrykket « forståelsen av bestemmelsen i konvensjonen ... » må her vise tilbake til P7-4 som nevnes i samme avsnitt. Både disse uttalelser og avgjørelsen for øvrig samt den utvikling som kan leses ut av avgjørelsene i Rt-2000-996 , Rt-2001-85 og plenumsavgjørelsene i Rt-2002-497 og side Rt-2002-557 , viser det samme. Det er således ikke grunnlag for å bestride at det i norsk rettspraksis var en utvikling i årene fram mot de sistnevnte avgjørelser hvor det skjedde en endring mht tolkningen av P7-4 på strafferettens område. Endringen førte til at man fra det såkalte « dobbeltsporede system », dvs både en administrativ reaksjon og en strafferettslig reaksjon uten at det ble stilt spørsmål i forhold til konvensjonen, har endt i en rettstilstand hvor dobbeltforfølgning anses for konvensjonsstridig uavhengig av rekkefølgen mht administrativ og straffeprosessuell forfølgning. Utvikling må bl a sees i sammenheng med den forannevnte endring når det gjelder tolkningstilnærmingen til konvensjonens bestemmelser og fravikelsen av klarhetskravet. For så vidt kan man si at norske myndigheter lojalt har forholdt seg til det som var rettsoppfatning i Norge da saken mot A/B startet i 1992 og fram mot år 2000 da lagmannsretten første gang avviste saken og videre fram mot plenumsavgjørelsene i 2002.

Lagmannsretten finner likevel at disse forhold ikke kan avskjære A/B fra krav på erstatning for menneskerettsbrudd i den samme periode. Avgjørelsen av dette spørsmål vil, slik lagmannsretten ser det, først og fremst måtte ta utgangspunkt i at det i dag anses klart at strafforfølgningen representerte en vedvarende menneskerettskrenkelse overfor A og B. Det faktum at norske myndigheter først gjennom plenumsavgjørelsene i 2002 « innså » dette, bør etter lagmannsrettens oppfatning tre i bakgrunnen. Mer avgjørende bør være hvordan EMD tolket bestemmelsen i perioden, for øvrig sammenholdt med bestemmelsens ordlyd og forarbeider. At norske myndigheter fram mot plenumsdommene fra mai 2002 forholdt seg til en rettsoppfatning som har vist seg å representere et brudd på konvensjonen, bør ikke kunne utelukke et etterfølgende erstatningskrav for brudd på de samme konvensjonsbestemmelser. For så vidt kan man si at norske myndigheter her har forholdt seg på en måte som konvensjonen nettopp tar sikte på å beskytte mot.

Som nevnt foran, har staten under henvisning særlig til Gradingersaken, Oliveirasaken og Fischersaken gjort gjeldende at det har skjedd en utvikling også innenfor EMD når det gjelder forståelsen av P7-4, i tråd med det som har vært tilfellet i Norge. Lagmannsretten kan ikke finne dekning for en slik slutning.

I plenumsavgjørelsen i Rt-2002-557 , konkluderte flertallet med at P7-4 er til hinder for at det reises ny forfølgning for samme forhold uansett hvilken rekkefølge prosessene måtte ha. Ved den

rettskildemessige gjennomgang som ledet fram til denne konklusjon, fant Høyesterett at ordlyden i P7-4 ikke tilsier at forbudet mot dobbeltforfølgning kun kommer til anvendelse dersom strafforfølgningen kommer før den administrative forfølgning og ikke dersom rekkefølgen er den motsatte. Avgjørelsen behandler deretter andre tolkningsmomenter som formålsbetraktninger, forutberegnlighet og rettssikkerhetsbetraktninger samt forholdet til internrettslige regler om rettskraft. Høyesterett fant at heller ikke slike hensyn talte for å begrense regelen til de tilfeller hvor strafforfølgningen kommer først. Avgjørelsen vektlegger også at EMD i Fischersaken uttrykkelig uttalte at rekkefølgen av avgjørelsene - om det er den administrative avgjørelsen eller straffedommen som kommer først - er uten betydning. Både det Høyesterett her uttaler og det standpunkt som fremgår av Fischerdommen, tilsier at denne avgjørelse ikke representerte en endring hva gjelder det nærmere innhold i P7-4. Avgjørelsen tyder mer på at konvensjonens innhold har ligget fast over tid. Anførselen om at det har skjedd en rettsendring i EMDs praksis, har således ikke støtte verken i plenumsavgjørelsen eller i Fischerdommen.

Lagmannsretten kan heller ikke se at Gradingersaken eller Oliveirasaken endrer vurderingen. Gradingersaken (A 328 - C 1995) (EMD-1990-15963) gjaldt bl a spørsmålet om behandlingen av Gradinger representerte et brudd på P7-4. Gradinger var først domfelt for uaktsom kjøring med døden til følge. Retten la til grunn at han var påvirket av alkohol under kjøringen tilsvarende en promille på 0,8 gram pr liter eller høyere. Senere ble Gradinger av forvaltningen ilagt en bot basert på nye opplysninger som tilsa en høyere promille. EMD fant at P7-4 var krenket selv om forvaltningsorganet hadde lagt til grunn en høyere promille enn domstolen. Avgjørende var at begge avgjørelser baserte seg på samme handling. Som det fremgår var « reaksjonsrekkefølgen » i saken den motsatte av det som er tilfellet for A/B. Det er ikke uttalelser i avgjørelsen som gjør det naturlig å trekke den slutning at konvensjonsstrid ikke ville foreligget om den administrative reaksjon var kommet først. Dertil kommer at avgjørelsen som nevnt fokuserer på en annen problemstilling.

Oliveirasaken (RJD 1998 side 1990) (EMD-1994-25711) gjaldt et tilfelle hvor en bilfører først ble ilagt bot av en politidommer fordi hun ikke hadde innrettet kjøringen etter veiforholdene. Deretter ble hun domfelt til bot for å ha voldt uaktsom personskaide. Den første boten ble trukket fra i den siste. EMD fant at P7-4 ikke var krenket fordi det forelå idealkonkurrens dvs at en og samme handling ble rammet av to ulike straffebud. Lagmannsretten kan ikke se at avgjørelsen gir grunnlag for den konklusjon at konvensjonsstrid ikke foreligger i et tilfelle hvor den straffeprosessuelle forfølgning etterfølger en administrativ reaksjon. Oppfatningen styrkes av ovennevnte uttalelser i Fischersaken.

Oppsummeringsmessig kan man si at Gradinger, Oliveira og Fischeravgjørelsene klargjorde en del tolkningsspørsmål knyttet til P7-4, nemlig at bestemmelsen gjelder både administrative og rettslige forfølgninger og at konvensjonen ikke utelukker dobbeltbehandling dersom det er snakk om idealkonkurrens. Fischerdommen uttaler at heller ikke rekkefølgen har betydning, men det kan ikke av avgjørelsene trekkes den slutning at dobbeltforfølgning før denne avgjørelse var akseptert av EMD så lenge den straffeprosessuelle forfølgning kom sist. Noen annen rettskildemessig dekning for en slik anførsel enn det lagmannsretten har gjennomgått, har påtalemyndigheten ikke kunnet påvise.

Lagmannsretten konkluderer etter dette med at den straffeprosessuelle forfølgning som pågikk mot A og B over ca 10 år fra 1992/1993 til november 2003, representerte et sammenhengende menneskerettighetsbrudd overfor dem i relasjon til P7-4. Det er ikke støtte i EMDs avgjørelser, i konvensjonens ordlyd eller forarbeider som tilsier at rettstilstanden har endret seg i den aktuelle periode. At norske myndigheter først « innså » dette i 2002, kan ikke anses avgjørende.

Lagmannsretten finner det for sin avgjørelse ikke naturlig eller nødvendig å gå inn på spørsmålet om det foreligger et brudd på EMK art 6 nr 1 som følge av den lange tid forfølgningen pågikk. Det sentrale er at det pågikk en forfølgning over ca 10 år som ikke skulle ha funnet sted. Tidsmomentet vil da naturlig måtte inngå i den vurdering som må skje i forhold til erstatnings- og oppreisningsutmålingen, og lagmannsretten kommer nedenfor tilbake til dette.

Påtalemyndigheten har gjort gjeldende at avgjørelse i Rt-2003-359 , legger sterke føringer for så vidt gjelder adgangen til å tilkjenne erstatning for strafforfølgning i en situasjon som den foreliggende. Lagmannsretten kan vanskelig slutte seg til dette synspunkt. Avgjørelsen gjaldt et krav om gjenopptakelse av en straffesak som var fremmet og pådømt etter at det var ilagt forhøyet

tilleggsskatt for samme forhold. Avgjørelsen er således ikke et prejudikat for det som er tema i foreliggende sak. I saken forelå det en rettskraftig dom på frihetsstraff og hvor straffen var sonet. Kravet om gjenopptakelse ble vurdert i forhold til strpl § 392 første ledd (gjenopptakelse til gunst for siktede når Høyesterett har fraveket en tidligere lovtolkning). Høyesterett fant at gjenopptakelse ikke burde tillates. I den forbindelse ble det lagt vekt på den utvikling som hadde skjedd mht forståelsen av P7-4 fram mot avklaringen i plenumsavgjørelsene fra mai 2002 og på flere andre hensyn. Høyesterett fant at det ikke var rimelig å la dagens rettsoppfatning virke tilbake ved å la tidligere avsagte straffedommer gjenoppta, dommer som var avsagt i en tid da alle aktørene hadde rimelig grunn til å tro at man forholdt seg til gjeldende regler.

I foreliggende sak er situasjonen en annen. Man har å gjøre med en annen « tilbakevirkningssituasjon » enn det som var tilfellet i nevnte avgjørelse. Det er ikke tale om å gjenoppta en straffesak med de påkjenninger dette innebærer for de impliserte, de bevismessige vanskeligheter det kan medføre og de betenkeligheter det vil kunne ha i forhold til respekten for domstolsavgjørelser og domstolenes rettskapende virksomhet. Spørsmålet nå er om staten bør være nærmest til å bære de økonomiske konsekvenser ved at man i ca 10 år underga A/B en strafforfølgning som var i strid med gjeldende regler, men hvor norske myndigheter ikke var tilstrekkelig oppmerksomme på dette. Det vil etter lagmannsrettens oppfatning lett kunne fremstå som urimelig overfor A/B om staten skulle kunne fri seg fra dette ansvaret ved å vise til at man i perioden forholdt seg til det som var rettsoppfatningen uten å se hen til at man senere har innsett at dette var en feiloppfatning. I en slik situasjon bør staten gjenopprette skaden så langt det er mulig, hensyn tatt til de implisertes eget forhold.

Etter dette finnes A og B i utgangspunktet å ha krav på erstatning i medhold av EMK art 13 jfr § 41, jfr menneskerettighetsloven § 2 og § 3.

For ordens skyld bemerkes det at erstatningshjemmel også sees å være til stede med basis i strpl § 444 (med forannevnte modifikasjon jfr Rt-2003-251). At saken i foreliggende tilfelle ble avvist og ikke avsluttet ved frifinnelse eller innstilling for øvrig, kan ikke være avgjørende, jfr for øvrig Andenæs, Straffeprosess, bind II, side 268 med tilvisning til side 259 og Bjerke/Keiserud, Kommentartutgave til straffeprosessloven, bind II, side 1361 med tilvisning til side 1345 punkt 4. Heller ikke kan det utelukke erstatning etter bestemmelsen at A og B vitterlig er straffet for det samme forhold som ledet til straffesaksetterforskningen. Om betydningen av dette for utmålingsspørsmålet, se nedenfor.

Erstatningsutmåling og eventuelt oppreisning:

Lagmannsretten går etter dette over til å vurdere erstatningsutmåling og eventuelt oppreisning.

A og B har krav på erstatning for økonomisk tap som står i årsakssammenheng med strafforfølgningen. Videre er det et spørsmål om erstatningen « skal settes ned eller falle bort dersom siktede uten rimelig grunn har gitt foranledning til etterforskningstiltak eller den fellende dommen », jfr strpl § 446 første ledd punkt b. I utgangspunktet må det foretas en individuell vurdering for hver av de siktede. Slik saken ligger an, finner lagmannsretten det likevel hensiktsmessig å gi en felles drøftelse. Forhold som kun gjelder den ene av de siktede, vil bli uttrykkelig bemerket.

Foreliggende sak skiller seg fra annen rettspraksis ved at de siktede med endelig virkning er straffet (ved tilleggsskatt) for de forhold som i sin tur utløste strafforfølgningen. Erstatning og oppreisning er, så vidt lagmannsretten kan se, først og fremst gitt i tilfeller hvor den siktede har vært domfelt og har sonet fengselsstraff for så å få saken gjenopptatt og bli frifunnet, eller hvor saken har endt med frifinnelse eller henleggelse og hvor varetektsfengsling har vært benyttet under etterforskningen. I foreliggende sak er situasjonen som nevnt at de siktede nettopp er straffet gjennom bruk av tilleggsskatt, for de handlinger som utløste straffesaksetterforskningen. Situasjonen er således at de siktede selv utløste forfølgningen, først likningssaken, deretter strafforfølgningen. Lagmannsretten mener at dette må føre til en merkbar reduksjon av en eventuell erstatning. Lagmannsretten legger i den forbindelse til grunn at A og B forsettlig har forholdt seg slik det er beskrevet i vedtakene om tilleggsskatt.

Disse forhold må holdes opp mot det faktum at norske myndigheter konvensjonsstridig i ca 10

år, fastholdt en straffesaksforfølgning. Etter lagmannsrettens oppfatning kan det ikke være tvilsomt at påkjennningene i den forbindelse må ha vært følbare for A/B, både på det personlige og på det økonomiske plan. Selv om det må tas hensyn til at saken var utløst av de impliserte selv og at også ligningssaken isolert sett nødvendigvis måtte få både personlige og forretningsmessige konsekvenser, anser lagmannsretten det for klart at en etterfølgende, svært langvarig politietterforskning i regi av Økokrim, førte til mer varige negative følger for A og B enn om saken var blitt avsluttet gjennom ligningsvedtakene. I og med at straffesaksetterforskningen ble igangsatt umiddelbart i tilknytning til ligningssaken og pågikk over lang tid, fratok den i realiteten de siktede muligheten for å gjenopprette den svekkelse av tillit som ligningssaken hadde påført dem. Lagmannsretten mener derfor at påkjennningene på forretningsdriften ville blitt av mer kortvarig karakter dersom saken hadde fått sin avslutning ved den ligningsmessige behandling. Lagmannsretten tar etter dette i betraktning at de påkjenninger ligningssaken representerte for A/B over årene 1992 til 1995, ikke kvalifiserer for erstatning. I den forbindelse må det også tas hensyn til at virkningen nødvendigvis måtte vedvare en tid også etter at saken var ligningsmessig avsluttet.

Også vurderingen av de siktedes reelle økonomiske tap, inneholder sterkt skjønnsmessige elementer. A/B har søkt å anslå sine økonomiske tap gjennom sammenligninger mellom inntektsnivåer før strafforfølgningen og etter.

A har bl a vist til sammenligninger basert på pensjonsgivende inntekt og anslag basert på folketrygdens grunnbeløp som omregningsfaktor. Det er anslått et inntektstap på ca kr 2.556.000,-. Det er også anført at flere prosjekter eller kontraktsforhold som anføres å ha falt bort som en følge av strafforfølgningen. Konkret er det pekt på et prosjekt i Estland og en opsjon på kjøp av en næringseiendom i Fjøsangerveien i Bergen. Det er anført at As deltakelse i det første prosjektet ble avskåret fordi kommunen trakk seg som følge av saken mot ham. For det andre prosjektet er det anført at kjøpsopsjonen ikke lot seg forfølge fordi A ikke fikk finansiering gjennom bank, også dette som følge av saken.

Lagmannsretten bemerker at det av notat av 20.2.03 fra administrerende direktør Finn Sandrup fremgår at A var engasjert i prosjektet i Estland gjennom en samarbeidsavtale og at samarbeidspartneren ikke fant å kunne gå inn på en videre avtale som følge av at A ble dømt i tingretten (byretten) for økonomisk kriminalitet. Samtidig fremgår det at prosjektet senere ikke ble gjennomført av en rekke årsaker som ikke hadde noe med saken mot A å gjøre. Det er på denne bakgrunn mest sannsynlig at prosjektet ville blitt avvirket uten å ha tilført A inntekter. Når det gjelder kjøpsopsjonen, er det i prosesskriv av 5.3.03, opplyst at man arbeider med å fremskaffe dokumentasjon for at manglende finansiering skyldtes saken mot A, men så vidt lagmannsretten kan se er dette ikke senere fulgt opp selv om det har vært anledning til det gjennom prosesskriv. Noe grunnlag for å anta at A har lidt økonomisk tap som følge av saken i forhold til dette prosjektet er det da ikke. Dersom de nevnte eksempler er representative for utviklingen i andre prosjekter som hevdes å ha falt bort som en følge av saken, er det vanskelig for lagmannsretten å se at slike slutninger gir grunnlag for å estimere et økonomisk tap. Lagmannsretten er likevel enig med A i at et økonomisk tap som følge av manglende « ordretilgang » i kjølvannet av saken, må anses sannsynliggjort. Med de opplysninger som foreligger, må tapet nødvendigvis anslås ved et relativt usikkert skjønn. I den forbindelse bemerkes det at av tall A selv har fremlagt, fremgår at hans inntekter over årene 1992 til 2001 varierte sterkt; fra kr 518.500,- i 1996, kr 321.900,- i 1997 til kr 66.600,- i 2001, kr 79.700,- i 2000 og kr 98.500,- i 1995 og at pensjonspoengene varierte tilsvarende. Basert på det materialet som foreligger og de betydelige usikkerhetsfaktorer som ligger i dette, mener lagmannsretten at det ikke er forsvarlig å legge til grunn et tap i størrelsesorden mer enn ca kr 1 million for As vedkommende. Lagmannsretten har ikke funnet å burde legge utslagsgivende vekt på det faktum at A rettskraftig er domfelt for EP-forholdet. I den forbindelse har lagmannsretten vurdert om dette burde føre til at erstatningen til A ble satt noe lavere enn til B. Lagmannsretten finner etter en helhetsvurdering at dette ikke bør skje.

B har anslått sitt tap i perioden 1992-1996 til kr 1.743.000,-, tap i perioden 2000-2002 kr 801.000,- samt utgifter knyttet til arbeide, reisevirksomhet m.v. som følge av saken kr 70.000,-, til sammen ca kr 2.571.000,-. Anslaget baserer seg på en sammenligning av omsetningen i selskapet sivil B for årene 1990-1991, 1992-1996 og 1997-2000. Videre er det konkret vist til et oppdrag

vedrørende prosjektledelse/utredning knyttet til Nonneseterkvartalet i Bergen, et prosjekt som anføres å ha blitt avbrutt da tiltale ble tatt ut den 20.6.1994. Lagmannsretten ser ikke bort fra at kontakten med selskapet ble avbrutt da tiltale ble uttatt, men det også her meget vanskelig å se hvilken størrelsesorden et inntektstap kan beløpe seg til for dette prosjekt og for andre. Oversikten over selskapets omsetning og resultat for årene 1992-1996 viser en stigende omsetning fra 1992 på kr 2.673.000,- til kr 5.662.000 i 1996. Omsetning for 4 års perioden 1997-2000 er oppgitt til totalt kr 33.366.000,- hvilket i gjennomsnitt gir ca kr 8 millioner pr år. For årene 1990-1991 er omsetningen kr 13 millioner dvs ca kr 6.500.000,- pr. år. Resultatet for perioden før 1992 opplyses å ha vært 9 % mens den for perioden etter 1996 opplyses å være 10 %. Resultatene for perioden 1992 til 1996 varierer mellom underskudd i størrelsesorden kr 104.000,- til overskudd i størrelsesorden kr 160.000,-. De fremlagte tall gir således et variert bilde av utviklingen i selskapet i den aktuelle periode både omsetningsmessig og resultatmessig. Heller ikke er det opplyst noe om kostnadsutviklingen. Lagmannsretten finner heller ikke for selskapets og dermed Bs vedkommende å kunne legge til grunn et inntektstap høyere enn ca kr 1.000.000,- som følge av strafforfølgningen. Lagmannsretten finner at dette også ivaretar det ekstraordinært omfattende arbeide B synes å ha hatt i forbindelse med å tilrettelegge og systematisere saken til eget bruk.

For både A og B kommer det også inn som en kompliserende faktor at de begge har hatt til dels alvorlige helsemessige problemer i den aktuelle periode, noe som har virket inn på deres arbeidsevne. Lagmannsretten finner det ikke nødvendig å gå i detaljer om dette, men må holde det for sannsynlig at begge ville fått de samme alvorlige diagnoser selv om strafforfølgningen ikke var kommet. På den annen side er det sannsynlig at forfølgningen har hatt en negativ virkning både på deres fysiske og psykiske helse i sin alminnelighet og på deres mulighet for å bekjempe sykdommen. Lagmannsretten tar dette i betraktning ved sin skjønnsmessige vurdering av tapet.

Etter en totalvurdering av de ovennevnte forhold, finner lagmannsretten at erstatning for økonomisk tap som kan tilbakeføres til strafforfølgningen, kan settes til kr 300.000,- for A og det samme for B.

Spørsmålet om oppreisning:

Lagmannsretten finner at både A og B bør tilkjennes oppreisning jfr tidligere lovs § 446 sml ny lovs § 447. Lagmannsretten viser til sin drøftelse foran og legger særlig vekt på den meget lange tid strafforfølgningen pågikk, den vedvarende påkjenning dette representerte for hver av de impliserte, herunder deres evne til å takle alvorlig sykdom og den merbelastning det innebar for dem i forhold til nærmiljø og forretningspartnere. Det er tatt hensyn til deres eget forhold i sakskomplekset, jfr foran. Etter en samlet vurdering tilkjennes det kr 200.000,- i oppreisning til hver.

Dekning for utgifter til salær vil bli gitt i henhold til oppnevning, og det er ikke saksomkostningsspørsmål å ta stilling til i kjennelsen her.

Kjennelsen er enstemmig.

Slutning:

- 1. A tilkjennes erstatning fra det offentlige med kr 300.000,- kronertrehundretusen 00/100.*
- 2. A tilkjennes oppreisning med kr 200.000,- kronertohundretusen.*
- 3. Forfall for punktene 2 og 3 er 2 -to- uker fra forkynnelse av kjennelsen.*
- 4. B tilkjennes erstatning fra det offentlige med kr 300.000,-.*
- 5. B tilkjennes oppreisning med kr 200.000,- kronertohundretusen.*
- 6. Forfall for punktene 2 og 3 er 2 -to- uker fra forkynnelse av kjennelsen.*